

ICOMOS HÍRADÓ

a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei

27. évfolyam - 2. szám

2019. április hó

A TARTALOMBÓL

2018. március 15

Forster- és Schönvisner-díjak 2018
Kitüntetések 2018
Ormos Imre Emlékére 2018

Műemlékvédelmi Világnap 2018 - Ozora

**A Római Birodalom limese - Dunai limes -
világörökségi nevezés**

**ICOMOS- és Példaadó Műemlékgondozásért
Díjak 2018**

Búcsúzunk...

Hlavácsné Kérdő Katalin
Komjáthy Imre
Hajós Géza

Meghirdetjük
a 49. Román András Műemlékvédelmi Nyári
Egyetemet

2019-ben, nemzeti ünnepünk, március 15-e alkalmából Gulyás Gergely Miniszterelnökséget vezető miniszter állami kitüntetésekkel adta át Áder János köztársasági elnök megbízásából, valamint miniszteri elismeréseket adományozott, így:

Műemlékvédelemért – Forster Gyula-díjat adományozott

a népi építészeti örökség megóvásában kifejtett több évtizedes szakmai tevékenységéért, a soknemzetiségű dél-dunántúli tájegység népi építészeti emlékeinek tudományos kutatásáért, a népi építészettel érintő örökségvédelmi munka megújításáért végzett szakmai szervező tevékenységéért, a Békési Népi Építészeti Tanácskozások újraindításáért és népszerűsítéséért, publikációs tevékenységéért

Dobosyné Antal Anna
építőmérnöknek, műemlékvédelmi szakmérnöknek, műemléki szakértőnek

Műemlékvédelemért – Forster Gyula-díjat adományozott

kiváló színvonalon végzett klasszikus műemlék-felügyeleti munkájáért, az örökségvédelmi munka magas szakmai színvonalának megőrzésében vállalt szerepéért, műemlékvédelmünk hazai és nemzetközi képviseléséért, a műemlékvédelmi szakember utánpótlást segítő oktatói és előadói, valamint szakmai szervező és publikációs tevékenységéért

dr. Veöreös András
építésznék, műemlékvédelmi szakmérnöknek, tanszékvezető egyetemi docensnek

Régészeti örökségért – Schönvisner István-díjat adományozott

több mint harminc éves kutatói és publikációs tevékenységéért, a hazai régészeti örökség népszerűsítéséért, a szombathelyi főiskola régésztechnikusi képzésének megszervezéséért, Vas megye régészeti lelőhelyeinek örökségturisztikai hasznosításáért, oktatói munkásságáért

Ilon Gábor
régésznék

Régészeti örökségért – Schönvisner István-díjat adományozott

kiemelkedő szakmai és szervező munkásságáért, a régészet iránt elkötelezett helyi közösség kialakításáért, különösen a hobbi fémkeresősök tevékenységének a régészeti kutatásokba történő integrálásáért, továbbá az orosházi múzeum nyitott, családbarát helyé formálásáért

Rózsa Zoltán
régésznék, az orosházi Nagy Gyula Területi Múzeum igazgatójának

Mócsényi Mihály-díjat adományozott

a táj és a helyi örökség iránti érzékenységgel, a részletek iránti kifinomultsággal végzett kiemelkedő tájépítészeti alkotói munkásságáért, közéleti és közösségszervező tevékenységéért, valamint szemléletformáló oktatói munkája elismeréseként

dr. Herczeg Ágnes
tájépítésznék, egyetemi docensnek

Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozata kitüntetését adományozott

a magyar építészeti közízlés formálásában, illetve a szakmai közélet alakításában vállalt aktív szerepe, valamint szakírói, szerkesztői és kiadói tevékenysége elismeréseként

Csanády Pál építészmérnöknek
a Metszet című folyóirat főszerkesztőjének

A Magyar Érdemrend tisztikeresztje polgári tagozata kitüntetését adományozott

több évtizedes pályafutása során a szabadtérépítészeti, a kortárs kerttervezés, illetve a városökológia és a települések zöldhálózati rendszerének tervezése területén végzett magas színvonalú munkája, valamint eredményes oktatói és kutatói tevékenysége elismeréseként

dr. Jámbor Imrének,
a Budapesti Corvinus Egyetem volt stratégiai és fejlesztési rektorhelyettesének,
nyugalmazott egyetemi tanárnak, a Magyar Építész Kamara Táj- és Kertépítészeti
Tagozata alapítójának és első tagozati elnökének

Ormos Imre emlékérem 2019

Az Ormos Imre emlékérmét a Táj- és Kertépítészeti Szak megalapításának 25 éves évfordulója alkalmából 1988-ban a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Tanácsa alapította. Az Emlékérem alapításával az a törekvés jutott kifejezésre, hogy a Tanács méltó emléket állítson az önálló tájrendezési és kertépítészeti diszciplinának, valamint a Táj- és Kertépítészeti Szak létrehozásának és az ebben több évtizedes munkásságával meghatározó szerepet betöltő Ormos Imre Kossuth-díjas tanszékvezető egyetemi tanárnak - aki 1932 és 1969 között a Kerttervezési Tanszék vezetője, 1955 és 1960 között a Kertészeti Főiskola igazgatója volt -, továbbá kitüntesse vele azokat a hazai és külföldi szakembereket, akik a tájrendezés és a kertépítészet terén kimagasló tevékenységet fejtettek ki, illetve akik a szakterület fejlesztéséhez nagymértékben hozzájárultak.

Az Emlékérem azon kiváló tájépítészek életműdíjává vált az alapítás óta, akik a tájépítészeti szakterületeken kiemelkedő oktatási tevékenységet folytattak, tudományos eredményeket értek el, szakirodalmi, tervezői, építési vagy egyéb gyakorlati munkásságuk országos vagy nemzetközileg elismert, valamint kiemelkedő szakmai-közéleti, avagy szakigazgatási tevékenységet folytattak.

Az évente egyszer adományozható Ormos Imre emlékéremmel és oklevéllel 2019-ben Sylvester Edina munkásságát ismerték el:

Sylvester Edina okl. tájépítésmérnök munkásságát áttekintve, rendkívül széles szakmai ismeretekkel, a szakma iránti nagyfokú alázattal rendelkező szakember képe rajzolódik ki előttünk. Széles körű tervezői tevékenysége mellett a szakmai utánpótlás nevelését, képzését is mindig fontos feladatnak tartotta, pozitív hozzáállásával, szakmai tudásával évtizedeken keresztül segítette a tájépítés hallgatók képzését.

Széles körű szakmai tevékenységéről, sikeres kutatói munkásságáról számos publikáció, szakkikk, hazai és nemzetközi konferenciákon elhangzott előadás, tervpályázatokon elnyert díj tanúskodik. Számos hazai és nemzetközi szakmai szervezet aktív résztvevője.

Minden kitüntetettnek szívből gratulálunk!

Elhunyt Hlavácsné Kérdő Katalin
régész,
a BTM Aquincumi Múzeum egykori régésze, főmuzeológusa
(1950 – 2019)

H. Kérdő Katalin 1974-ben végzett az ELTE latin–régészet szakán, majd ezt követően, több mint 30 évig dolgozott a Budapesti Történelmi Múzeum Aquincumi Múzeumában régész-főmuzeológusként, illetve főtanácsosként.

Fővárosi munkáját rövid időre szakította meg, amikor 1984-89 között a Nógrád Megyei Levéltárban, Salgótarjánban dolgozott. De ezek az évek sem teltek el szakmai eredmény nélkül, összeállította és szerkesztette Magyarország Történelmi Helységnévtárának Nógrád megyére vonatkozó, 1773 és 1808 közötti időszakból származó adatait tartalmazó kötetét.

1989-ben visszatért Aquincumba, ahol azután megszakítás nélkül, egészen nyugdíjba vonulásáig, 2010-ig dolgozott.

Kutatási területe Fővárosunk kora római időszaka, azon belül is a Víziváros római kori topográfiája volt. Az általa vezetett, több tucat régészeti feltárás nyomán bontakozott ki az 1990-es évek elejétől az ún. vízivárosi, római tábor körül kialakult település (*vicus*) története, szerkezete, de kutatta a legiotábor és a későrómai erőd védműveit, valamint a Hajógyári-szigeten állt egykori helytartói palotát is. Terepi munkája során a városi ásás minden nehézségével megküzdött: nagy mélységekkel, komplikált rétegvizonyokkal és nem utolsósorban a türelmetlen kivitelezőkkel.

Publikációi széles körben fedtek aquincumi témákat: foglalkozott a helytartói palota falfestészetével, egy vízivárosi római kori pince edényanyagával, márványszobrok anyagvizsgálatával. Aquincum geomorfológiájáról, Schweitzer Ferencsel közösen szerkesztett munkája ma már alaplátvány számított (Aquincum – ókori táj, ókori város).

A tudományos munka mellett kivette a részét az eredmények hasznosításából is. Az 1974-84 közötti óbudai feltárások eredményei bemutató „Das römische Budapest” című vándorkiállítás müncheni bemutatása az ő rendezésében valósult meg, s közreműködött a svájci-magyar koprodukcióban létrehozott „Out of Rome. Élet a Római Birodalom két városában” című kiállítás budapesti és augsti bemutatójában, 1997-98-ban. A Hajógyári szigeten, a helytartói palotaegyüttes területén végzett feltárásának eredményeit a „Az aquincumi helytartói palota” című kiállításán mutatta be, a Budapesti Történelmi Múzeum Vármúzeumában.

Tudása, tapasztalata hasznosult a hazai szakmai közéletben is. Aktív tagja volt a Magyar Régészeti és Művészettörténelmi Társulatnak. Alapító és korábban tisztségviselő tagja a Magyar Régész Szövetségnek. 2006-tól ICOMOS tag, illetve tagja volt a Magyar Limes Szövetségnek is.

Feltárásait precízen, nagy odafigyeléssel vezette, egyéb szakmai munkáját is nagy pontosság jellemezte, példaként szolgálva a fiatal kollégáknak, akik rengeteget tanultak tőle.

Mindig vidám, nevetős személyisége, optimista szemlélete nagyon fog hiányozni...

Isten veled, Kata!

IN MEMORIAM
dr. Komjáthy Attila
1944 szeptember 23. – 2019 április 3.

Kedves Attila!

A válaszod a szokásos volt, „jól, még élek”... Azután – mint mindig – végigkérdeztük a családot, majd folytattuk a hülyéskedést, ami már egy híján félszáz éve tartott.

Emlékszel? Valamikor 1970-ben kezdődött. Rudabánya, Hollókő, Csaroda, az Örség és még számtalan műemlék helyreállítása, felmérése, utazások, végtelen beszélgetések, viccek, ugratások, gyerekek, bulik, a Káli medencei ugar feltörése, nem is tudom felsorolni, mert ezer szál köt össze bennünket...

Mindig tanítottál és nem csak engem, hanem az összes közös barátunkat is, mert nagyon értettél az emberi kapcsolatokhoz, hisz soha sem feledkeztél meg senkiről, valahogy mindig ott kavartál, szerveztél közöttünk, mintegy összekovácsolva bennünket, de nem magunkról akarok írni, arról majd írjon más egy következő megemlékezésben...

Tényleg, mindig tanítottál. Emlékszel? Megkérdeztem egyszer (többször) Tőled, hogy „Attila, miért kell ezt vagy azt így csinálni, mikor azt másképpen is lehetne”? A válaszod rendszeresen az volt, „mert ez így helyes”... Később általában kiderült, hogy valóban úgy volt helyes. Vagy örökbecsű mondatod volt az is, hogy „minden nap olvass el néhány oldalt és írd le tizenöt mondatot”. A mai napig gyakorolom, mert igazad volt! Mint ahogy igazad volt egykori munkahelyünkkel kapcsolatban is. Igazi reformer voltál, és ha hallgattak volna Rád, akkor még mindig létezne az intézményes műemlékvédelem. Az akkori vezetők, ahogy csak tehették, minden elképzelésedet megakadályoztak. Elhagytad az OMF-et és más mértékkel kezdtél el dolgozni, teremteni. Ebből az időből származik az a mondásod is, hogy okos ember nem dolgozik, hanem dolgoztat... Tényleg, dolgoztatni is tudtál rendesen, miközben Magadat sem kímélted. A műemlékvédelemmel soha nem szakítottál, mint ahogy azokkal a kollégákkal sem, akiket részben te teremtettél és tanítottál. Mindig lehetett Rád számítani! Rengeteg mást is tudnék írni, de most sírva járom végig közös dolgainkat... Majd legközelebb átbeszéljük...

Csak még megkérdezem Tőled, „hogyan vagy”? Most először az életünkben nem válaszolsz? Nem szép dolog Tőled, sőt szokatlan. Ezt nem is lehet már soha többé megszokni...

Isten nyugosztaljon, búcsúzom Tőled Barátom, magam és az összes volt munkatársad nevében!

Kerner Gábor

Elhunyt Hajós Géza művészettörténész,

az osztrák történeti kertek főkonzervátora

(1942–2019)

2019. február 12-én Bécsben elhunyt Hajós Géza művészettörténész. Budapesten született 1942. szeptember 14-én. Az ELTE Művészettörténet és Történelem Szakán végzett. 1965-ben, amikor az Osztrák Szövetségi Műemléki Hivatalban (Bundesdenkmalamt)

fiatal szakembereket fogadtak az egykori Monarchia utódállamaiból, Zádor Anna ajánlására Bécsbe kerülhetett, s ez egész életének és karrierjének irányát meghatározta. Bár pályája kezdetén elsősorban a középkor emlékeire fordította figyelmét (Doktori disszertációját 1971-ben a Bécsi Egyetemen a pécsi székesegyház román kori szobrairól írta), Bécsben az osztrák műemléki topográfia 18. századi emlékanyagának feldolgozását kapta feladatául. Zádor Annának köszönhető szakmai szemléletét is, amely erősen különbözött a bécsi iskoláétól. Ausztriában egyedül képviselte azt az itthonról magával vitt holisztikus megközelítésmódot, amely egy-egy műemléket nemcsak faltól-falig szemléli és ír le, hanem elmélyült kutatásra alapozva, művészettörténeti, földrajzi és szociális kontextusában vizsgál és értelmez. Emellett az 1970-es évektől Renate Wagner-Rieger hatására az elsők között kezdett foglalkozni a historizmus emlékeinek tudományos kutatásával. Mindezek miatt sok harcot kellett megvívnia a Hivatalban, ahol nyugdíjazásáig dolgozott (Hajós Géza életéről és munkásságáról ő maga is részletesen beszámolt, ld. Alföldy Gábor: 'Zádor Anna szellemében – az ausztriai történeti kertekért. Interjú Hajós Géza művészettörténésszel, az osztrák történeti kertek főkonzervátorával' *Műemlékvédelem* 48 (2004) 248–252.).

1986-ban merült fel a Hivatalban az igény, hogy a történeti kertek műemléki védelmével önálló referens foglalkozzon az Intézményen belül. A választás Hajós Gézára esett, aki örömmel vállalta ezt a nagy kihívást jelentő feladatot. A Történeti Kertek Részlege, majd Osztálya és ezáltal az osztrák hivatalos kert-műemlékvédelem lényegében Hajós Géza egyszemélyes vállalkozása volt. A következő évtizedek alatt mégis számos olyan eredményt tudott elérni, amely személyes kitartása és lobbytevékenysége nélkül nem valósulhatott volna meg.

Ezek között kell megemlíteni a kert-műemlékvédelem metodikájának kidolgozását, amelynek alapköve a kerttörténeti dokumentáció (*Parkpflegewerk*) Németországban már régóta bevált műfajának bevezetése volt Ausztriában. Hajós működése alatt a Hivatal anyagi támogatásával (!) több mint 150 ilyen dokumentáció készülhetett. Hajós tehát magát a módszert és a szemléletet (vagyis az elmélyült történeti kutatásokon és részletekbe menő analízisen alapuló tervezést) honosította meg, s ehhez megbízóként számos (részben magyar emigráns) ausztriai tájépítésszt képezett ki és vont be ebbe a nagy feladatba, majd később az újabb generációk képviselőit is foglalkoztatta. Hajós a felé nyitottan forduló magyarországi kollégákat is mindig örömmel és támogatóan fogadta, segítette.

Erőfeszítéseinek köszönhető, hogy a történeti kertek megjelentek az osztrák műemléki jogszabályokban. Akárcsak nálunk, kezdetben Ausztriában is a természetvédelem vette oltalmába a régi kerteket. A szakszerű helyreállításnak azonban sok esetben ellenlábasa lett a természetvédelem: a legfontosabb történeti kertek (Laxenburg, Bruck an der Leitha, Kismarton stb.) megtisztítása is csak komoly harcok árán valósulhatott meg. Végül 2000-ben Hajós kezdeményezésére megszületett a parlament kétharmados többségét igénylő, az ottani alkotmány módosításával járó jogszabályváltozás, amely kimondta, hogy a történeti kertek önmaguk jogán is műemlékként védhető műalkotások. A törvénybe iktatott lista, amely mindössze a műemléki védelem alá helyezés

lehetőségét adta meg egyes kiválasztott helyszíneknek, mindössze 56 kertet számlál, és külön jogi aktus szükséges a valós műemléki védelemhez, amelyben ezeknek eddig csak mintegy fele részesült. (A hazai számokat nézve hasonló eredményre jutunk, az egyszerűbb jogi háttér mellett is.) Mivel a védetté nyilvánítás – Hajós kezdeményezésétől eltérően – csak a tulajdonos beleegyezésével vált lehetségessé, főként állami, önkormányzati, illetve egyházi tulajdonú kertek kerültek védelem alá.

A nagy eredmények közé sorolhatók Hajós műemlékvédelmi és kutatásszervezői munkássága mellett saját kerttörténeti kutatásai és publikációi is. Ausztria történeti kertjeiről írt könyve (Hajós, Géza: *Historische Gärten in Österreich: Vergessene Gesamtkunstwerke*. Wien–Köln–Weimar 1993.), valamint Schönbrunn, Laxenburg, Kismarton parkjainak monográfiái mellett (amelyekben társszerzőként, szerkesztőként működött közre) a felvilágosodás Bécs-környéki kertjeit bemutató kötete a téma és általában a korszak Közép-európai szakirodalmának egyik alapműve (*Romantische Gärten der Aufklärung: englische Landschaftskultur des 18. Jahrhunderts in und um Wien*. Wien–Köln: Böhlau 1989. Hajós Géza írásainak válogatott bibliográfiáját Bardoly István állította össze: *Műemlékvédelem* 48 (2004) 4. szám, 252–253. Lásd. még: Hajós, Beatrix –Berger, Eva: 'Publikationsliste von Univ. Prof. Dr. Géza Hajós 1966–2007') *Die Gartenkunst* („Géza Hajós zum 65. Geburtstag”) 19, 2/2007, 411–420.).

Konkrét helyreállítások kezdeményezőjeként, lobbistájaként szintén nagyon fontos eredményeket ért el. Schönbrunn, Laxenburg, Schloss Hof vagy a bécsi Belvedere rekonstrukciója az ő szakmai eltökéltségének köszönhetően valósulhatott meg.

Civil kezdeményezőként az ő elképzelése alapján jött létre 1991-ben az Osztrák Kerttörténeti Társaság (*Österreichische Gesellschaft für Historische Gärten*), amelynek 2010-ig titkára, majd tiszteletbeli elnöke volt. A Társaság folyóiratát (*Historische Gärten*) hosszú évekig szerkesztette, és évtizedeken át az európai kontinens legfontosabb kerttörténeti szakfolyóirata, a *Die Gartenkunst* szerkesztőbizottságának is tagja volt. Mindeközben (2007-ig) a bécsi és a grazi Egyetemen tanított docensként, majd professzorként. Ausztria képviselőjeként 1987-től húsz éven át tagja volt az ICOMOS-IFLA Történeti Kertek (ma Történeti Tájak) Nemzetközi Szakbizottságának. Több kiemelkedően fontos történeti kert az ő hivatalos értékelésének köszönhetően került fel az UNESCO Világörökség-listájára.

Munkásságát 2012-ben a Bajor Szépművészeti Akadémia Sckell-Gyűrűvel, a rákövetkező évben az Osztrák Állam a tudományokért járó Érdemkereszt legmagasabb fokozatával ismerte el. Sajnos 2010-ben Hajós Géza nyugdíjazásával megszűnt a Bundesdenkmalamt önálló történeti kert-részlege. Bár bölcs előrelátással gondoskodni kívánt e speciális képzettséget és tapasztalatokat igénylő feladatkör utódlásáról, a Hivatal vezetése ezt végül mellékes feladatként egy erdész végzettségű referensre bízta, s máig ez a helyzet áll fenn.

Hajós Géza törekvéseit, eredményeit és kudarcait testamentumként egy könyvben foglalta össze, amelyet hosszú ideje óta tartó betegsége alatt írt meg (Hajós, Géza: *Historische Gärten in Österreich: ohne zeitgemäße Denkmalpflege?* Wien: Mandelbaum, é. n. [2019]. Még megérhette a kötet januári megjelenését. Bízunk benne, hogy könyvével Hajós Géza végül eléri célját, hogy legalább Ausztriában – amely az ő munkájának köszönhetően egykor hazánk számára is mintaként szolgált – megforduljon ez a tendencia, és a történeti kertek műemléki védelme újra méltó helyére kerüljön.

Alföldy Gábor ICOMOS-IFLA ISCLL

Műemléki Világnap 2019

2019. április 25 - Ozora

Az idei Műemléki Világnaphoz kapcsolódóan az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága, a Miniszterelnökégek Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkársága, valamint a Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság szervezésében 2019 április 25-én, az Ozorai Várkastélyban került sor a **„A vidék táj öröksége”** címmel megrendezett ünnepi rendezvényre.

A délelőtti program levezető elnöke *Fejérdy Tamás* volt. Az egybegyűlteket *Tóklincz Piroška*, a Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nkft. ügyvezető igazgatója üdvözölte, majd a Miniszterelnökség részéről *Tuzson Bence*, közszolgálatért felelős államtitkár, és *Füleky Zsolt*, építészeti és építésügyi helyettes államtitkár tartott ünnepi beszédet.

Őket követték rövid köszöntőkkel a Miniszterelnökség miniszteri biztosai, *Földváry Gábor*, örökségvédelmi ügyekkel kapcsolatos miniszteri biztos, *Virág Zsolt*, Nemzeti Kastélyprogram és a Nemzeti Várprogram végrehajtásáért felelős miniszteri biztos, és *Visy Zsolt*, a római limes UNESCO Világörökségi cím elnyerésével kapcsolatos teendőikkel, az UNESCO Világörökség Bizottságában Magyarország képviselőjével, az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága Világörökség Szakbizottság elnöki feladatok ellátásával megbízott miniszteri biztos. A köszöntők sorát *Kőszegi Géza*, a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ intézményvezetője zárta.

Ezt követően Nagy Gergely, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnöke tartotta meg ünnepi beszédét:

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság nevében a Műemléki Világnapon tisztelettel köszöntöm a magyar műemlékvédelem minden szakterületének vezetőjét, akik fontosnak tartották, hogy a műemlékvédelem legjelentősebb ünnepnapján bemutassák elképzelésüket és a szakterület megújulásának programját. Ugyanilyen tisztelettel köszöntöm a Világnapon kollégáinkat. Látszik, változatlanul sokan érzik műemlékeink szakszerű védelmének fontosságát, rengetegen érdeklődnek értékeink védelmének lehetőségei iránt.

A 2019-es Műemléki Világnap időszakában újra átszerveződik a hazai műemlékvédelem. Helyzetünkben az átalakítás szándéka új reményt is jelent, hogy értékeinket értéken tudjuk kezelni és megőrizni. Egy társadalom fokmérője kulturális örökségéhez - és ezen belül épített örökségéhez - való viszonya. A Világnap alkalom ennek bemutatására, amikor minden ország szeretné felhívni a figyelmet a műemlékvédelem fontosságára, társadalmi jelentőségére.

A műemlékvédelem más felelősség, mint a történetírás, ahol az előkerült újabb dokumentumok, leletek bátran átírhatják a korábban elfogadott és akkor igaznak vélt téziseket. A műemlékvédelem felelősség. Egyszer sem tévedhet, ha az alkalmazott beavatkozások visszafordíthatatlanok. A műemlékvédelem tudomány, sok gyakorlati és elméleti szakterület szintetizáló tudománya. Ha a szintézis helyett az elmélet túllép a gyakorlat és a kutatás eredményein, vagy a gyakorlat nem vesz tudomást és lemond a tudományos megismerésben rejlő lehetőségekről, később már soha nem pótolható értékek veszhetnek el. Hitelesség nélkül hitelünk sem lehet.

Napjaink felerősödő tendenciája szerint az egyénekre bomló közösségek számára kevésbé fontos a közösség értéke. Az egyéni érdeket előretoló üzleti szempontokat sokszor fejlődésnek láttatják. A közösség értékeihez ragaszkodók szavát a maradiság és a fejlődés gátjának állítják be. Ahogy a kor szemlélete, vagy a megváltozott világszemlélet veszélybe sodorja épített, vagy természeti, vagy együttesen védett értékeinket, ott a műemlékvédelem érték fogalmát is ki kell terjeszteni. A műemlékvédelemnek nem feladata a történelmi korok minősítése, viszont feladata minden kor jeles értékeinek hiteles történelmi dokumentumként való megőrzése.

Felelős közösségi értékalkotást csak attól lehet elvárni, aki a történelmi múlt kultúrájának értékeit felismeri, és azt hasonló figyelmességgel, szakszerűséggel gondozza. Oktatás, nevelés kérdése, hogy fennmaradt történelmi kulturális értékeinket közösségeink mennyire érzik magukénak. A jövő generációjának meg kell adni a lehetőséget - amit mi is megkaptunk - hogy saját kultúráját, saját épített örökségét, saját történelmi kulturális korszakait teljes folyamatában hiteles formában megismerhesse! Felkészült műemlékvédelem nélkül erre nincs lehetőség!

Óriási feladat áll tehát a hazai műemlékvédelmet talpra állítani szándékozók előtt! Magyarországhoz hasonló - átlagosan 4 milliós épületállománnyal rendelkező országban negyvenezer műemléket tartanak nyilván. Ebből a számból csak becsülhetjük valós értékeink nagyságát. De igazán annyi értékünk van, amennyit a helyi közösség sajátjaként annak tart. A műemlékvédelem nem hatósági munka. Szakértés, kutatás, együttműködés, partnerség, támogatás, nevelés, ösztönzés, szaktanácsadás... stb.

Csak a tulajdonosokkal és a közösségekkel együttműködő szakértő intézmény jelenthet segítséget. A partneri felügyelettel szellemi és szakmai támogatás nyújtható, a tudomány gyakorlati feladatán túl az elhanyagolt kutatást, topográfiát is vállalnia szükséges, valamint a társadalmi és kulturális kapcsolatok ápolásáról és építéséről is gondoskodnia kell. Ezt a politika jogalkotással, anyagi ösztönzőkkel, adókedvezmények biztosításával segítheti.

A műemlékvédelem, a tévhitekkel ellentétben, nem zárt misztikus elmélkedés, hanem egyre inkább túlmutat önmagán. A műemlékvédelem szemlélete által képviselt érzékenységet minden beavatkozás megkívánja. A megismerés alaposágot, megalapozottságot, megfelelő szemléletet, tiszteletet és alázatot kíván. Nem véletlen, hogy a világnap témája: „A vidék táji öröksége”. Ha környezeti beavatkozásainkat felelősség vezérléssel építés, bontás, mezőgazdaság, energiagazdálkodás, közlekedés, stb. kapcsán, akkor a műemlékvédelem is nélkülözhetetlen, megbecsült szakterületté válik. Ennek megvalósításához kívánok eredményes munkát.

A világnapi ünnepség keretében került sor az ICOMOS idei díjainak átadására. Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság 2019-ben, a Díjbizottság javaslatára, négy ICOMOS-díjat és két Példaadó Műemlékgondozásért-díjat ítelt oda. Műemlékvédelmi Citrom-díj idén nem került kiosztásra. A díjakat Nagy Gergely, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület alelnöke adta át, laudációt a Díjbizottság elnöke, Arnóth Ádám tartott.

ICOMOS Díj 2018:

Balatonfüredi Zsidó Kiválóságok Háza

Budajenői Magtár

Régi budai Városháza

Gacsályi református templom

Példaadó Műemlékgondozásért Díj 2019:

Rédei Zsolt - Fűzerradvány

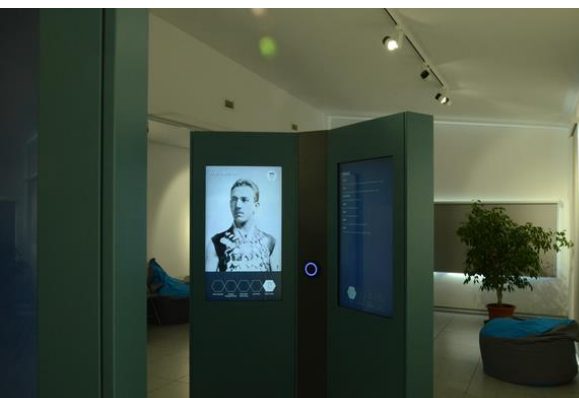
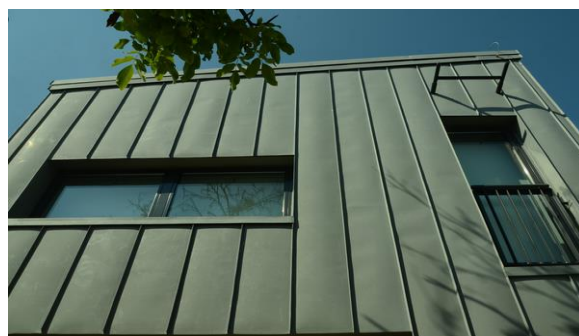

**Hajtó Géza és az egyházközösség - Nagylózs
(nevükben Veöreös András vette át a Díjat)**

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága, a Díjbizottság javaslatára

ICOMOS díjjal ismeri el a balatonfüredi Zsidó Kiválóságok Házát.

**A díj értékeli az épület megőrzését, innovatív hasznosítását,
egyúttal elismeri, hogy a helyreállítás optimális egyensúlyt hozott létre,
építészeti eszköztára bátor, mégis arányos.**

Balatonfüred-Ófalu templomát fordultatos és tragikus története során többször is újjáépítették. A bencés szerzetesek által alapított Szent Margit kápolna a XIII. századból származik. A török korban szinte teljesen elpusztult. Mai formája a XVIII. században alakult ki, a barokk kor református templomaként, a középkori romokon. 1855-ben az izraelita felekezet vásárolta meg és zsinagógává alakította. A II. világháborúban a deportálásokat követően a fenntartó közösség elpusztult, a tér templomi funkciója megszűnt.

Több, eltérő, méltatlan és kényszerű szerepváltást követően a város önkormányzata 2014-ben megvásárolta az épületet, kulturális célú hasznosítás érdekében. A felújításkor a templomteret közösségi rendezvények, kiállítások, koncertek rendezésére tették alkalmassá. Az átalakítással a templom műemléki helyreállítására is sor került, így a hányatott sorsú templom végre a műemléki-művészettörténeti és történeti értékének megfelelő helyét foglalhatja el a város életében, közösségi tereinek a sorában.

A templomtér megtisztult, szerepe kizárólagossá vált, kiteljesedett. A fehér festés az ökumenikus jelleget hangsúlyozza – közösségi térként szolgál. Minden kiszolgálás az új épület feladata, ezért az összetett, sokrétű: fogadó, információs tér, kávézó, modern, kortárs múzeum. Ennek megfelelően szigorúan, logikusan szerkesztett. Míg a templomtér befelé forduló, zárt, megtartó tér, addig a kortárs kiegészítés transzparens, nyitott, hívogató.

Karakterük is eltérő: a templom egynemű, vastag falai, szépen hajló boltozatai az időtlenséget sugallják. A kortárs épület szerelt, sokrétegű, redukált síkokból építkezik, az adott pillanatot szolgálja.

A templomtér egyetlen új eleme a mobiliákat, valamint a hang, illetve fénytechnikát fogadó szekrényfal – visszafogott, a térelhatárolás részeként értelmezhető elem. A szakralitásra egy budapesti romos zsinagógából kimentett és helyreállított tóraszekrény utal.

Az új építményben rendezett kiállítás megemlékezik a Holocaustról, de a pusztulás mellett a hangsúly elsősorban azon van, mivel gazdagította a világ zsidósága az emberiséget: a kiállítás a legkorszerűbb interaktív eszközökkel mutatja be a XIX. századtól napjainkig a zsidó származású tudósok, orvosok, mérnökök tevékenységét.

Az intézményt a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület helyi képviselői üzemeltetik. Magyarországon, de Európában is egyedül álló egy ilyen tematikájú és működésű kiállítás. A régi templomépület már a történetében is unikálisan és példaértékűen egyesíti a három nagy vallási felekezetet, amely békésen adta át egymásnak az épületet szakrális célra. Ezt a szellemiséget viszi tovább az intézmény, technikailag és esztétikailag is magas színvonalon. Az építészeti megoldás is ezt a szellemiséget erősíti: a régi és az új karakteresen eltérő anyagokkal és szerkezetekkel jelenik meg, mindkét világ a saját építészeti identitását fejezi ki. A csúcstechnikát befogadó új kiállító épület kortárs építészeti eszközöket használ, kívülről matt fényű cinklemez borítással. Megjelenésében határozottan különbözik a vakolt, cserépfedésű templomtól. A kétféle megjelenés mégsem az ellentétet, hanem a békés egymásra épülést fejezi ki. Hiszen a modernitás a hagyományos kultúrához képest ad többlet-értéket és a hagyomány is a kortárs kultúra felől szemlélve tud elevenen hatni. Együtt sokkal erősebbek, mint külön-külön.

A Díjat átvette:

Balatonfüred Önkormányzata nevében Hári Lenke alpolgármester

Olti Ferenc (MAZSIKE)

Sugár Péter DLA, építész

Varga Piroska, belsőépítész

stáblista: Hasznosítási koncepció: Dr. Olti Ferenc,
Felelős tervező: Sugár Péter DLA
Generál tervező: Radius B+ S Kft (Sugár Péter DLA)
Belsőépítészet: Varga Piroska
Régészet: Dr. László Csaba, Nagy Szabolcs Balázs
Művészettörténet: Tóth Györgyi
Generál kivitelező: Gótika Építőipari Kft.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága, a Díjbizottság javaslatára

ICOMOS díjjal ismeri el

a budajenői Magtár helyreállítását, és új funkcióra való alkalmazását,

ami biztosítja az épület hosszú távú fenntartását, méltó módon szolgálja a falunak és vendégeinek igényeit, felújítása megőrizte az épület anyagait, értékeit, új részei szerényen illeszkednek hozzájuk és követik az épület hagyományos kialakítását.

Fehér, vakolt fal – mint egy magtárban.
Bontott cserép a tetőn – mint egy magtáron.
Téglapadló – mint egy magtárban.
Deszkaajtó – mint egy magtárban.
Az emeleten faoszlopok és fapadló – mint egy magtárban.

Az épületet végigjárva az ember rácsodálkozik a beépített anyagok természetességére, egyszerűségére. A felújítás során meghozott építetők-tervezői döntések magától értetődőek, az anyaghasználat, a szerkezetválasztás az épületből következik, nincs benne semmi erőltettség.

Ilyen egyszerű egy műemléket helyreállítani?

Tulajdonképpen igen. Hiszen csupán ugyanolyan anyagokat kell használni, amiket korábban évszázadokon keresztül használtak, olyan anyagokat kell használni, ami az épületben már benne van, a hagyományossal azonos kialakítású szerkezeteket kell beépíteni – és a meglevő szerkezetek közül minél többet meg kell őrizni.

És mégis milyen nehéz: a hagyományos anyagoknak, szerkezeteknek sok esetben hiányzik a minőségi tanúsítványa, a „korszerű” funkció korszerű építészeti megoldásokat követel meg.

A budajenői magtár épületének felújításakor, az épületben rendezvényközpont, szálláshely szolgáltatás és kiállítótér kialakításakor sikerült a funkciót az épület jellegéhez hangolni, a földszinten kialakított közösségi terem az emeletre kerülő zárandokszállás és a tetőtéri kiállítótér kiválóan megfér az épületben, a szükséges kiszolgálófunkciók elhelyezése is szervesen illeszkedik az épület adottságaihoz.

Az épület műemléki értékei: a földszinti háromhajós boltozatos tér és az emeleti háromhajós faoszlopos tér megmaradt, az új szerkezetek harmonikusan simulnak bele a történeti épületbe. Az anyaghasználat és stílus korszerű, ugyanakkor szerves folytatása a meglevő épületnek.

A Díjat átvette:

Budai István polgármester

Csóka Balázs, tervező

Klaniczay Péter műemlék-felügyelő

stáblista: Megbízó: Budajenő Község Önkormányzata, Budai István polgármester
Vezető tervező: Csóka Balázs DLA okl. építészmérnök
Előkészítő tervek: Dr. Mátéffy Anna, Kuli László építészek
Művészettörténeti kutatás: Szekér György
Műemlék-felügyelő: Klaniczay Péter
Kerttervező: Buella Mónika
Műszaki előkészítés: Légárné Gulyás Rita településrendezési vezető főtanácsos
Kivitelező: Maros 35' Bt.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága, a Díjbizottság javaslatára

ICOMOS díjjal ismeri el

a Budapest I. ker. Szentháromság utca, egykori budai városháza helyreállítását.

A díjazást indokolja a helyreállítás példamutató gondossága, a kortárs elemek visszafogottsága és rendező jelenléte.

A volt budai Városháza közelmúltbéli helyreállítása, átalakítása a budai Polgárváros területén az elmúlt évek egyik legfontosabb munkája. A munka Megbízója, a Pallas Athéné Domus Alapítvány, és a tervező Hetedik műterem Szabó Levente DLA vezetésével olyan átfogó műemléki helyreállítást tudott megvalósítani, amely méltó módon folytatja a magyar műemlékvédelem jó hagyományait. A művészettörténész- és régészszakutatók folyamatos jelenléte mellett lehetőség adódott a ház történeti értékeinek, részleteinek feltárására és bemutatására.

A városháza, bár egységes barokk homlokzatát ismertük, több középkori előzményt foglal magában. Az épület új funkciókkal, az Alapítvány székházaként vendéglátó, ill. üzleti terekkel született újra. Rehabilitációja során a leglényegesebb változás a pinceterek bemutatása mellett a tetőtér beépítése, a két udvar lefedése volt. Új elem az Úri utcai egykori kapualj kibontása és bemutatása. A történeti építészeti kompozíció, a terek, részletek kollázs szerű bemutatása az átfogóan végigvezetett kortárs építészeti nyelvnek köszönhetően harmonikus egésszé áll össze - melyet talán csak egy-egy nehezen értelmezhető részlet bont meg. A négy, karakterében alapvetően eltérő szint, a rendkívül összetett történeti, térbeli, anyaghasználati, szerkezeti adottságok mellett is ötletesen, egységesen kezelt, a megjelenés természetes. A téri világ eltérő karakterei átjárják az épületet. A különböző korokból örökölt épületrészek habitusa és térbeli struktúrája megerősödik, miközben a térfolyam egységes, természetes, friss, kortárs megjelenésű. Az új és régi árnyaltan feszített egymásmellettsége szép párhuzamokat teremt. Példa rá a tetőszerkezet új, síklapokkal manipuláló szerkesztettsége és a megtartott, látszó ácsszerkezet duettje. Ugyanakkor vannak olyan új elemei az épületnek, melyek az összetartozást, az egységes megjelenést erősítik. Ilyenek a korlátok, melyek az eltérő világokat összekötő lépcsőműveket kísérik, valamint a burkolatok rajzolata, a kiosztottság logikája, az anyaghasználat következetessége. Nem utolsósorban szerencsésen megoldott az udvarok lefedését adó üvegszerkezet, mintaszerű az összetett gépészeti rendszerek kialakítása.

Egyetlen, idealista kívánság maradt beteljesületlen: a hányatott sorsú épület nem budai Városházaként működik a jövőben sem...

A Díjat átvette:

Szemán Ágnes, igazgató, PADS Alapítvány

Szabó Levente, építésztervező

Janotti Judit, műemlék-felügyelő

stáblista:

Építető: Pallas Athéné Domus Sapientiae Alapítvány

Generáltervező: Hetedik Műterem Kft.

Felelős tervező: Szabó Levente DLA

Építész és belsőépítész tervezők: Biri Balázs, Alkér Katalin, Bartha András,

Terbe Rita DLA, Tolnai Zsolt

Műemlék-felügyelő: Muskovszkyné Dr. Janotti Judit, Deli Sándor

Épületkutatás: Bor Ferenc, Dr. Mentényi Klára, Dr. Szentesi Edit, Lángi József,

Simon Anna, Tóth Tímea (H-Y Kft.)

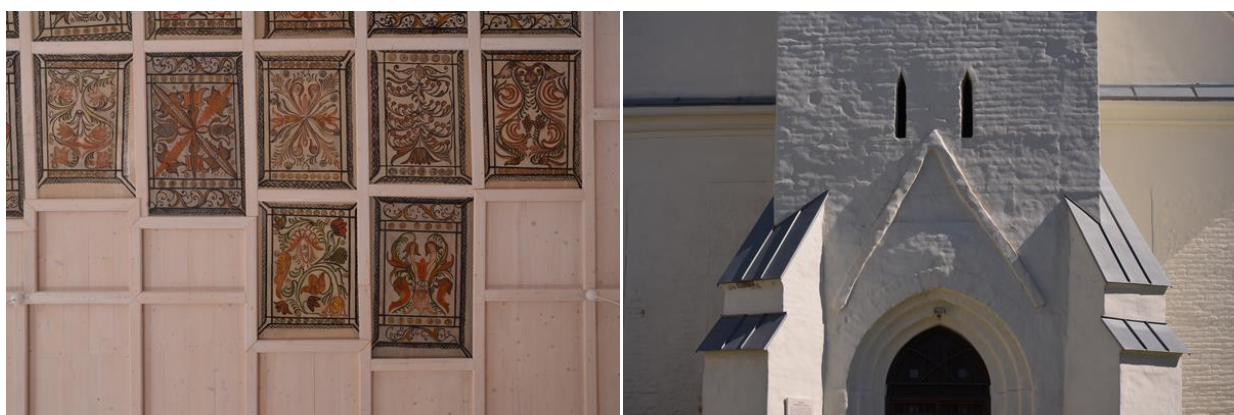
Régészeti kutatás: Dr. Végh András (BTM), Juan Cabello (H-Y Kft.)

Generálkivitelező: Magyar Építő Zrt.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága, a Díjbizottság javaslatára

ICOMOS díjjal ismeri el

**a gacsályi református templom helyreállítását,
amely gondos kutatáson alapult, megőrizte a száz éve lezajlott
felújítás értékeit is, és belső kialakítása új egységet hozott létre az
újonnan feltárt és megőrzött részletek felhasználásával.**

Gacsály temploma a 14. század elején egyhajós, egyenes szentélyzáródású épület volt. A 16. század második felében a megtartott román kori toronyhoz a korábbinál tágasabb templom épült, sokszög-záródású, támpilléres, boltozott szentéllyel és sekrestyével. Ebbe a templomba készült a ma is meglévő reneszansz pasztofórium is. Az 1717-es tatár betörés következtében a templom megsérült, és csak 1759-re építették újjá. Déli fala, a szentély egy része újjáépült, és a teljes templom festett, kazettás mennyezetet kapott. Az 1902 és 1911 közti felújítást a Műemlékek Országos Bizottsága végeztette Sztehlo Ottó tervei szerint.

A legújabb helyreállítás építésztervezője Oltai Péter volt. Ez a felújítás tiszteletben tartotta a száz évvel ezelőtt kialakult képet, lényegében megmaradt a tömeg, a homlokzat és - az ezúttal cserépfedésű – tetőidom, ugyanakkor több korábbi részlet is bemutatathatóvá vált. A falakon felületkövető vékony vakolat készült, amely olvashatóvá teszi a régebbi periódusok nyomait. A déli falon lehetővé vált egy gótikus ablak bemutatása. A belsőben új téglaburkolat készült, a karzat alatt visszaállt az egykori padlószint. A hajó padlójában jelölték a templom első periódusának alaprajzát. A földem egykori szintjére emelkedett fel. A feltárt másodlagosan beépített maradványok egy részét kibontották, az ezekből összeállított kiállítás a karzat alatt tekinthető meg. Az eredetileg 172 táblából álló, 1759-ben készült mennyezetből az 1900-as évek legelejének helyreállítása során 72-t sikerült megőrizni. 1960-ban - amikor a tetőt felújították – a mennyezetet bevakolták. A mostani helyreállításkor már csak 46 kazetta volt megtartható, amelyeket szellemes módon foglaltak bele az új kazettás mennyezetbe.

Az ICOMOS-díjat mindig egy-egy helyreállítás folyamata és eredménye kapja, értelemszerűen az összes közreműködő. Ebben az esetben azonban a tervező, Oltai Péter külön kiemelendő. Még a 80-as években került kapcsolatba Szabolcs-Szatmár megyével az OMF műemlék-felügyelőjeként, később tervezőként. Azóta a hazai műemlékvédelemben igen sok minden megváltozott, de Oltai Péter folyamatos építészeti és belsőépítészeti tervezői munkájának minősége nem. Több mint harminc éve tervezi középkori eredetű református templomok helyreállítását folytatva az OMF legjobb ilyen hagyományait. Az alapos kutatáson alapuló helyreállításokat az épületek történetének bemutatása, biztos ízlés, mértéktartó hozzáállás és egyéni hangú építészeti invenció jellemzi. Többek közt Papos, Piricse és Lónya, az Európa Nostra-díjas Sonkád, Márokpapi és Vámosoroszi templomai mind Oltai Péter tevékenységét dicsérik.

A Díjat átvette:
Oltai Péter, tervező

stáblista: Építésztervező: Oltai Péter
Projektvezető: Géczy Csaba, (Tiszántúli Református Egyházkerület)
Régészeti-kutatás: Juan Cabello, Simon Zoltán
Kőrestaurálás: Kovács István
Famennyezet restaurálás: Kiss Margit
Kivitelező: Zombor Szabolcs, Zombor és Társai Kft, Nyíregyháza

ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság, a Díjbizottság javaslatára,

Példaadó Műemlékgondozásért Díjjal ismeri el

Hajtó Géza világi elnököt és a Nagylózsi Római Katolikus Egyházközséget a nagylózsi Szent Lőrinc templom tíz éven át tartó, magas színvonalon megvalósuló felújításáért

A nagylózsi templom felújítása mintegy tíz éves történetre nyúlik vissza. A műemlékjegyzék szerint a barokk előzményekkel rendelkező templom a XIX. században romantikus stílusban épült újjá. A 2007-ben elvégzett építészeti felmérés során kiderült, hogy a templom tornya középkori, ehhez épült hozzá a barokk templomhajó. Az épület műszaki állapota szükségessé tette az épület szerkezeti felújítását.

A felújítás több ütemben valósult meg: megvalósult a csapadékvíz-elvezetés, a tetőszerkezet és a tetőfedés majd a boltozatok javítása, a falak utólagos szigetelése. Elkészült az iparosok karának felújítása, mosdó beépítése, a padló szerkezet újjáépítése, a belső díszítőfestés felújítása. A templombelső egységes, az épülethez méltó kőburkolatot kapott. A belső festés tervei a töredékesen látható maradványok és a templomról fellelt fekete-fehér archív fényképek segítségével készültek. Hátra van még a homlokzat helyreállítása. A tervek szerint a külső felületeken bemutatásra kerül a torony középkori része.

A Nagylózsi Egyházközség élén több plébános is szolgált a felújítás évei alatt, az egyházmegyei főépítész személye is változott. A munkák során tervezői művezetésre nem volt lehetőség. Fentiek miatt a teljes munka végigvezénylésének feladata Hajtó Gézára, az egyházközség világi elnökére hárult, aki fáradhatatlanul, lelkesen, a munkában résztvevő összes szereplővel folyamatosan kapcsolatot tartva, bármiféle ellenszolgáltatás nélkül, nevéhez méltóan hajtotta az embereket és végezte az önként vállalt feladatot.

A munka jelentőségét az építető a példaadó hozzáállása adja, melyet – sokszor a szakma által magára hagyva – az egyházközség tanúsított. A munkálatok egy részét a közösség tagjai maguk végezték, az egész folyamat koordinálását az egyházközség világi elnöke vállalta magára.

ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság, a Díjbizottság javaslatára,

Példaadó Műemlékgondozásért Díjjal ismeri el

Rédai Zsolt füzérradványi gondnokot,

aki évtizedeken át példamutató módon gondoskodott a rá bízott műemléki értékek fennmaradásáról, hiteles megőrzésükről, visszahelyezésükhöz minden segítséget megadva a szakembereknek

A Füzérradványi Károlyi-kastély az államosítások után szanatóriumként, illetve kórházként működött, míg 1993-ban a MÁG gondozásába nem került. Legkiemelkedőbb korszaka az Ybl Miklós-féle kiépítéssel kezdődött. A 19. század végén jelentős műtárgyakkal, Olaszországból megrendelt épülettartozékokkal gyarapodott, a háborúig népszerű luxusszállóként működött.

Rédai Zsolt az 1980-as években került az akkor még kórházként működő intézményhez, melynek gondnoka lett. Mindig is szíven viselte a kastély sorsát, a megmaradt történeti részletek megőrzését. A kórházi funkció megkövetelte felújítások, átalakítások során igyekezett eredeti helyén megtartani az egyes elemeket, ha erre nem volt lehetőség, akkor a leválasztott, vagy mások által kidobásra ítélt darabokat, töredékeket lelkiismeretesen gyűjtötte, raktározta, sőt, hogy később visszahelyezhető legyen, felirattal látta el. Példás múzeumi raktárt hozott létre a pusztulástól megmentett darabokból. Lelkiismeretes munkájának, odafigyelésének, a kastély iránti elkötelezettségének köszönhető, hogy a jelenleg folyó felújítás során újabb darabokat mentett meg, illetve számtalan részlet újra felhasználásra, visszahelyezésre kerül. Így maradhatott meg az emeleti grófnői fürdő több eredeti részlete, a két utolsó építési periódusból burkolatok, vasalatok, a fent említett vásárlásokból származó, kiemelkedő minőségű kandallók letört, eltávolított részletei. A kastély részleges felújításához felhasználható, illetve felhasználandó darabokból 18 oldalas jegyzék készült és ez nem a teljes gyűjtemény. Mindemellett családjával évtizedek óta azon fáradoztak, hogy a kastélyba különböző programokat szervezzenek, és étellel töltsék meg az együttest.

A díjak átadásával zárult a délelőtti ünnepi program, amit ebéd után szakmai konferencia követett. A nap második felének eseményeiről Veöreös András rövid összefoglalóját közöljük – kiegészítve azt az előadótól kapott rövid előadási absztraktokkal:

Veöreös András:

A vidék táji öröksége

Konferencia a Műemléki Világnapon

Ozora, 2019. április 25.

A köszöntőket követő ebédszünet után került sor a Műemléki Világnap szakmai programjára. A konferencia témája *A vidék táji öröksége* volt. A délutáni program levezető elnöki feladatait *Nagy Gergely*, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnöke látta el.

Az előadások sorát *M. Szilágyi Kinga: Kultúrtáj – Történeti táj; Az élő örökség megőrzésének sajátosságai* című előadása nyitotta meg. Az előadó a táj-kultúrtáj-történeti táj fogalmainak tisztázása után bemutatta az Európai Tájegyzményt és beszélt a nemzetközi egyezmények céljairól és feladatairól. Elmondta, hogy a világörökségi védettség egyrészt turisztikai vonzerőt jelent egy-egy terület számára, ugyanakkor a turizmus túlzott mértékűre növekedése veszélyeztetheti a tájegység egyetemes értékeit. A hazai jogrendben a világörökségi területek kezelési tervei hivatottak kezelni ezt a kérdést. A nyolc világörökségi helyszínünk közül kettő a mai napig nem rendelkezik jóváhagyott kezelési tervvel. Az előadás második részében a Fertő-kultúrtáj két tájléptékű helyszínének, a fertődi- és a nagyecenki kastélyok parkjainak, illetve a kastélyegyüttesekhez tartozó területeknek a problémáiról és aktuális kérdéseiről hallhattunk.

M.Szilágyi Kinga:

Kultúrtáj – Történeti táj; Az élő örökség megőrzésének sajátosságai

Összefoglaló:

Az örökségvédelem fogalmi rendszerében a „Táj / Kultúrtáj / Történeti táj” fogalmak – tudományterülettől és régiótól, történelemtől és kultúrától függően – sokféle értelmezésben jelennek meg. A hazai tájépítészeti iskola Mőcsényi Mihály 1968. évi tájfogalmán nőtt fel, s a tájat, mint a természet és a társadalom kölcsönhatásában alakuló, fejlődő, lehatárolható területet, illetve teret, térrendszert értelmezi, ami vizuális – esztétikai értékek hordozója, s a társadalom fennmaradásának létfeltétele. A táj tehát – struktúrájától, funkciójától, jellegétől, minőségétől függetlenül – a kultúra terméke, ami magán viseli a természetet, az ökológiai rendszereket tudatosan alakító, módosító ember keze nyomát, azaz minden táj egyszerre mind tájnak értelmezett „kultúr-táj”.

A hazánk által is ratifikált Európai Táj Egyezmény nem használja a kultúrtáj fogalmat. A műemlék-védelemben viszont egy szűkebb értelemben vett kultúrtáj fogalmat használnak, ami egyfajta minőséget, egyediséget jelent, a természet és a társadalom együttműködéséből született, többé-kevésbé állandósult karaktervonásokkal jellemezhető, de folytonosan változó, fejlődő térrendszert. A történeti táj az általános tájfogalmon túl a történelmi, szellemi, szimbolikus jelentőséget, mint értékteremtő erőt hangsúlyozza.

Az Európai Táj Egyezmény, ami az általános tájfogalom értelmezésében, jelentőségének széles körű kommunikációjában Európa szerte fontos szerepet játszik, a tájvédelem, -kezelés és -tervezés körében használja a kulturális és/vagy történeti, valamint a természeti örökség fogalmát. Hasonló értékfogalmat jelenít meg a világörökségi helyszínek két kategóriája, a kulturális és a természeti kategória.

Az UNESCO Világörökségi Bizottsága a kulturális és természeti örökség védelme érdekében a világörökségi helyszínek értékleltárának meghatározásával és nyilvántartásával segíti a nemzeti műemlék, ill. örökségvédelmet. A listázott helyszínek fokozott figyelmet kapnak világszerte, nem utolsósorban a turizmust élénkítő szerepük miatt. A hivatalos értékleltár ebből a szempontból turista-csalogató szerepet is betölt. A turisztikai trendeket nézve ugyanakkor épp ez az „iparág” jelenti az egyik legnagyobb veszélyt a műemlékek, a történeti táj, az élő örökség jó állapotban való megmaradására. Ennek a potenciális problémának a kezelésére, a kulturális és természeti értékek hatékony és tartós védelmére, fenntartására, a mértéktartó és értékőrző fejlesztésre szolgálnak az egyedi, helyszín-specifikus kezelési tervek.

A 315/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet a világörökségi kezelési tervről, a világörökségi komplex hatásvizsgálati dokumentációról és a világörökségi várományos helyszínekről rendelkezik. A kezelési tervek részletes tartalmi és eljárásrendi előírása alapján több helyszínre elkészült a megalapozó dokumentáció

(MAD) és a kezelési terv (KET) is. Elfogadott kezelési tervvel rendelkezik Hortobágy, Tokaj, Pannonhalma, Hollókő, Pécs világörökségi helyszíne. Aggtelek esetében a természetvédelmi kezelési terv az irányadó. Nincs azonban kezelési terv a budapesti világörökségi helyszínre és a Fertő-tájra sem. A világörökség várományos helyszínek közül a Balaton-felvidék kiemelt turisztikai fejlesztése úgy kezdődött meg, hogy nincs elfogadott megalapozó dokumentáció és kezelési terv; vagyis a védendő értékek, attribútumok szakszerű leírása, definiálása, a veszélyeztető tényezők és folyamatok meghatározása is hiányzik.

Esettanulmányok, javaslatok:

A Fertő Kultúrtáj műemléki egységében vitathatatlanul Eszterháza és Kiscenk tájépítészeti – építészeti együtteseinek jelentik a meghatározó történeti értéket. Történetét, léptékét, komplexitását illetően Eszterháza egyetemes jelentőségű, és minden adottsága egy nagy ívű, de a történeti értékeket és potenciálokat tiszteletben tartó rekonstrukciós fejlesztéssel mutatható be. Ehhez múlhatatlanul szükség lenne a részletes tájépítészeti, építészeti, műemléki, ill. örökségvédelmi értékleltárra, az értékek állapotvizsgálatára és a megőrzés, a védelem és az értékalapú fejlesztés elveinek, céljainak és korlátjainak megfogalmazására, a bemutatathatóság kritériumaira.

Az elmúlt években megkezdődött Eszterháza rekonstrukciója, ill. fejlesztése, elsősorban a kastély felújításával, azonban az épület tudományos feltárása, építészettörténeti kutatása, a periódus-kutatás és a szükséges, a kert-park-parkerdő együttesre is kiterjedő régészeti feltárás vagy csak részben készült el.

Eszterháza esetében, és számos történeti együttesünkénél is a fő érték nem maga az épület, vagy a felújítás során ott kialakított kiállítás, múzeum, hanem az azt övező, befogadó és a kastéllyal szerves egységben alakuló park vagy történeti kert. Hiányzik azonban egy, az Eszterháza birtok egészére kiterjedő funkcionális program és a hosszú távú rekonstrukciós, revitalizációs fejlesztési terv, ami illeszkedik a barokk tájegyüttes léptékéhez, tájépítészeti és építészeti értékeihez, kultúrtörténeti emlékeihez.

A nagycenki Széchenyi birtok kultúrtörténeti és tájépítészeti jelentősége kimagasló. A kastélykert egyike az első, barokk kertből korai angolkertnek átépített hazai kerteknek, ami önmagában is érték, de táj léptékű eleme, a Széchenyi Antal és Barkóczy Zsuzsanna által telepített 2,3 km hosszú hársfa allé Közép-Európában is unikális tájtörténeti, tájépítészeti és tájkarakter érték. A fásor, ami Magyarország 8. természetvédelmi területként kapott védelmet 1942-ben, világörökségi terület ugyan, de csak a nagycenki szakasz része a műemléki környezetnek. A védelmi besorolások rendezése halaszthatatlan, a cenki kert és fásor együtt kell, hogy történeti kert védelmet kapjon.

A 270 éves fásor unikális élő örökség, ami a Széchenyiekhez méltó kezelést és megújítást igényel. A középtávú, hiteles megújítás és a fásor biztonságos használata érdekében a fásor kezelője, Eszterháza Központ a tervek alapján megkezdte a fák és a fásori terület szakszerű tisztítását, kezelését. A teljes megújítás 10-15 éves távon tervezhető, s ez is jól jelzi, hogy a védett táj legértékesebb élő örökségelemei, a történeti kertek és fásorok csak egy hosszabb távra kidolgozott fejlesztési terv mentén őrizhetők meg.

A táj vonalas elemei a fásorok, amelyek kiemelkedő karakterformáló szereppel bírnak. A természetvédelem országos vagy helyi szinten több száz fásort véd, amelyek között sok kiemelkedő történeti, kultúrtörténeti vagy tájépítészeti, ökológiai jelentőségű. Védelmük, fenntartásuk, megújításuk speciális szabályozást és módszereket igényel, ezért indokolt a „történeti fásor” védettségi kategória bevezetése az örökségvédelemben.

Csima Péter: Tájvédelem - nem védett kultúrtörténeti emlékek a tájban című előadásában a nem védett tájak megőrzésének fontosságára hívta fel a figyelmet. Kiemelte a történelmi emlékhelyek, a hagyományörző tájhasználat, és az egyedi tájértékek fontosságát. A hagyományörző tájhasználat kapcsán a hagyományos mezőgazdasági művelés és állattenyésztés tájképre gyakorolt hatását hangsúlyozta. Az egyedi tájértékek között megemlítette az ivóvíz-ellátással kapcsolatos emlékeket, a szakrális kisémlékeket, és a birtokhatár-jeleket, melyek mind a környezetükkel együtt értelmezhetők és nagymértékben hozzájárulnak a tájkép harmonikus látványához.

Csima Péter:

Tájvédelem - nem védett kultúrtörténeti emlékek

Összefoglaló:

Az előadás elsősorban az úgynevezett „általános tájvédelemről” szól, azon belül a nem védett tájak kultúrtörténeti emlékeinek és a védett tájak nem védett tájélemeinek a megőrzéséről. A természeti alapokon az emberi tevékenység eredményeként kialakult tájak fő ismérvei a tájhasznosítás, és annak térbeni megjelenése, a tájszerkezet. Felvázolom, hogy hol van a tájvédelem helye a tájépítészetben és ugyanazt a kérdést másik oldalról is megközelítve: mi a tájépítészet szerepe a tájvédelemben. A Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszéken több évtizede folytatott táj kutatás eredményeiből válogatva mutatok be példákat a nem védett kultúrtörténeti tájélemlékekre. Röviden szólok a hazai tájvédelem történetének néhány állomásáról. Ismertetem az általános tájvédelem legfontosabb részfeladatait. Kiemelem, hogy a jogszabályokkal védett történelmi emlékhelyek mellett fontos a tájban a többségben

semmilyen védelmet nem élvező helytörténeti emlékhelyek szerepe is. Kultúrtörténeti jelentőségűnek tartom a hagyományos tájhasználatot őrző és megmutató tájrészleteket. Azok a tájhasználat fejlődéstörténetének is bizonyítékai. A kultúrtörténeti egyedi tájértékek több mint száz településben végzett felmérésének tapasztalatai alapján példákkal mutatom be a külön jogszabállyal nem védett tájlelkek néhány típusát - közöttük kiemelve az ivóvíz-ellátás és a közlekedés tájlelkeit, a szakrális emlékeket és a határjeleket. Mindezek kultúrtörténeti jelentősége attól függ, hogy mennyire fontosak a helyi közösségeknek. Az egyedi tájértékek, a tájkép, az állandósult természeti adottságok és a történelmileg kialakult tájszerkezet védelme ötvöződik a tájkarakter védelemben. A tájkarakter egyik fontos tényezője a településhely. Néhány példával bemutatom a védett és nem védett tájakban folytatott települési tájkarakter vizsgálatok eredményeként meghatározott településhely típusokat.

A következő előadást *Hajdu-Nagy Gergely: Tájmeghatározó építészeti hagyomány és megújulás* címmel tartotta. A beszámoló vezérfonalát a tájkép és a helyi közösség identitása közötti kapcsolatra fűzte fel. A közösség számára fontos tájképi elemek között kálváriákat, szobrokat, várromot, kilátókat – köztük az utóbbi évtizedekben épült magas építészeti színvonalú alkotásokat –, térplasztikákat és pincefalvakat mutatott be, melyek a látványon kívül funkcionálisan is fontos szerepet töltenek be a helyi közösség életében.

Hajdu-Nagy Gergely: Tájmeghatározó építészeti hagyomány és megújulás

Összefoglaló:

A tájban való tájékozódást is segítő, jellemzően a magas pontokat uraló, „tekintetfogyó” (az angol szakirodalomban eye-catcher-nek nevezett) építészeti alkotások széles palettájában erős identitásképző és emlékezetképző erővel rendelkeznek a **fogadalmi kápolnák, kegytemplomok, kálváriák**.

Jó példa erre az Ozorához viszonylag közel, a Tolna megyei *Szálkán*, a Szekszárdi-dombság keleti végén található, kék-fehér falú *Mausz-kápolna*. A sváb település fölötti kis kápolna neve az Újszövetségben olvasható emmauszi tanítványok történetének (megvilágosodásának) állít emléket, amelyet a Mayer család építtetett a 19. század végén. Szálka katolikus „egyháza” ide jár fel Húsvét után Jézus Krisztus emmauszi útjának emlékére. (A kápolna legújabb felújítása előtt, teljesen romosan is emlék-érték volt: számos festményen örökítették meg abban a formában is.)

Az identitásképzés másik eklatáns példája lehet a *salgótarjáni kálvária* a Szent Imre-hegyen, amelyen a stációkat és a Golgotát felidéző három keresztet a „trianoni magyar kálvária” emlékére építették fel 1930-ban, Bóna Kovács Károly szobrászművész tervei alapján. Egy évvel később elkészült a Nagy-Magyarországot ábrázoló *Trianon-emlékmű (barlang)* is. A kálváriáról sok képeslap készült, így híre messzire eljuthatott a nagyvilágban. A második világháború után az államszocializmusban nagy (ipari) jövőt álmodtak Salgótarjának, ahol a kommunista mozgalom már korábban gyökeret eresztett. A Magyar Géza – Finta József-féle szocialista-realista városközpont – az emberre felejthetetlen benyomást gyakorló - betonhasábjaira 1969-től kezdve büszkén tekintett le az egykori Golgota helyére telepített *Partizánemlékmű*, a rendszer kegyeltje, id. Szabó István szobrász monumentális, 475 cm magas fémszobra. A davaj-gitárt dédelgető, határozottan előre tekintő partizánt a nép hamarosan *Pléh Ócsinek* nevezte el. Pléh Ócsi beton talapzatát 2012-ben bontották el a Szent Imre-hegyen, a szobor maga Salgótarján egy másik pontjára, szoborparkba került. A Kálvária rekonstrukciója 2008-ban kezdődött el a 14 stáció közötti terület megtisztításával, és ma már újra keresztény-szakrális helyé vált a város centrumával szemközi magaslat.

A kálváriák sorában fontos megemlíteni a márianosztrait is, amelynek golgotájára egy ős-öreg, végnapjait élő hársfasor között lehet felkapaszkodni. A mai Magyarország egyik legszebb fekvésű, táji kapcsolatokkal rendelkező kálváriája a márianosztrai, országos zarándokhely. Érdemes ellátogatni Mádl Ferenc szülőfaluja, a Bánd fölött magasodó Kálvária-hegyre is, ahol az Esseg-vár romja (itt ez képezi elsősorban a tájékozódási pontot) és a három kereszt tövéből szép kilátás nyílik Bakonyra, illetve a közeli szentgáli tiszafásra is.

Jelenkorunk identitásképző elemei közé sorolom az utóbbi években felépült, nívós **kilátókat** is. Ahol a megbízott építész az egyszerű és bevált faszervezetek sablonos alkalmazása, az elvárt funkció alapszintű kielégítésén túl képesek volt újat alkotni, arra jó példát mutat a Budai-hegységben, a Kis-Hárs-hegyen álló, csavart fa szerkezetű kilátó (1977), a Nagy-Kopaszon álló Csergezán Pál-kilátó (2005), a Piliscsúcon egy geodéziai mérőtorony befoglalásával képzett Boldog Özséb-kilátó (2014), a Piliscsaba fölötti Dévényi Antal-kilátó (2015), a Visegrádi-hegységben a Prédikálószer-kilátó (2016); de még lehetne folytatni a sort.

A „hagyomány és megújulás” szép példája látható Dunaújvárosban, ahol 1974-től kezdve kezdett el kiépülni a Nemzetközi Acélszobor Park. Az évente a városban megrendezésre kerülő, alapvetően 1993-ig megtartott alkotótáborokban készült fém installációkból **tematikus szabadteret** képeztek a Duna fölötti rézsús-teraszos gáton. Az alkotások anyagukkal kifejezik a város vaskohászati múltját és „takaréklángra

tekert” ipari jelenét, de önmagukban is figyelemre méltó mondanivalót közvetítenek, és szoros látványkapcsolatban kötik össze a szocreál épülettömeget a Duna-tájjal.

Tájaink - változó örökségünk című előadásában *Koszorú Lajos* a tájkép folyamatos változásait és a társadalom változáshoz való viszonyát elemezte. Kiemelte, hogy a táj és annak változása egy rendkívül komplex, helyhez kötött, érzékeny, sok érdekű, állandó folyamat, ami éppen a sokrétősége miatt nehezen kezelhető, és ezért sokszor gazdátlan is. Hangsúlyozta, hogy az eltérő karakterű tájakat nem lehet éles határvonallal elválasztani egymástól, a tájkép változása térben is folyamatos. A prezentáció második felében a Tisza-tó és a Tokaji kultúrtáj bemutatására került sor. A konklúzió szerint a tájak pusztja védelme ma már nem elegendő, hanem előrelátó tervezésre és folyamatos, megtervezett kezelésre van szükség.

Koszorú Lajos: TÁJAK – VÁLTOZÓ ÖRÖKSÉGÜNK

Összefoglaló:

Móttó: „A kiindulás az ember és a föld viszonya volt. Ahol az ember megjelenik, a földet megváltoztatja, olyan újat hoz, amire a föld nem is gondolt.” *Hamvas Béla: Az öt géniusz*

Az előadás központi kérdése a tájak és a változás viszonyának felvetése és ennek fényében a védelem lehetőségei – korlátai.

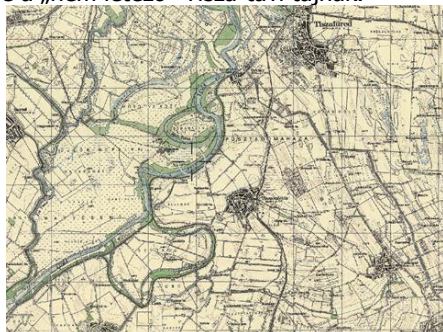
Miért mostohagyerek a táj? Az ágazati államszervezés és működtetés számára egy koherens területi entitás nem igazán értelmezhető és ennek a gyakorlatában a lokális együttesnek a kezelése, szabályozása, védelme minden ágazati érdek mögé sorolódik. Miközben a tájak egyik legfőbb attribútuma a különböző szaktekintélyek fogalom meghatározási munkái alapján *az állandó változás*.

A tájak sokérdekű és evolutív rendszerek, működőképes egészként kell őket tekinteni. Központi kérdés a belső egyensúlyos állapotok és a külső hatások valamint a rezilienciájuk viszonya és ebből is következik az állandó változásuk, hiszen az egyensúlykeresés változással jár. A védelem nézőpontjából a változás-változtatás egyben veszélyeztetést is jelent, ami vitatható.

Ettől kellően bonyolult kérdés a **táj**, a tájak kezelése, a tájtervezés, ebből fakad a táji örökségvédelem nehézsége. Kinek kellene egy ilyen macerás gyerek? Az ágazati intézményrendszerben a tájas és területi szemléletű szakmák kiszolgáltatottsága igen nagy, jelenlegi helyzetük nagyon perifériális. A komplex horizontális rendszert, a tájat ágazati intézményekkel, tervezési rendszerrel és eszközökkel nem lehet kezelni.

A Tisza-tó kialakulásának és egy új táj létrejöttének esettanulmánya bemutatja azt a szemléleti deficitet, mely nem érti a táj születését és változását. A földrajzi szakma még nem vette észre a tájak periferiáján létesített nagyléptékű műszaki, vízgazdálkodási létesítményt és annak tájszervező és a munkakultúrát, tájhasználatot átalakító szerepét. A TISZA-TAVI TÁJ Európa egyik legjelentősebb ökológiai folyosójának nagy csomópontja. A kezdeti top down, központból irányított folyamatok érzéketlensége a terület kiterjesztésére törekedve nagy térséget bevonva, a forrásokat kiterjesztetten elosztva elbizonytalanította a tájépítési és szerveződési folyamatokat.

Az ökológiai sztrádára szerveződő új táj, az Alfölddel együtt, gyorsuló ütemben leszakadó térségének népessége mai valóságos állapotnak felismerése, a meglévő tudások és a szerényebb elérhető források birtokában a meglévő erőfeszítésekre és érdekekre alapozottan lépett föl. A 2010-ben elfogadott TISZA-TAVI KÓDEX egy bottom up folyamat sikereként került elfogadásra, melyet tizenöt önkormányzat, vízűgy, természet és környezetvédelem térségi intézményei, a Tisza-tavi Fejlesztési Tanács, horgász, vadász és számos helyi és civil szervezet közösen írta alá. **A Tisza-tó fenntartható használatának szabálygyűjteményével** a helyiek vették kezükbe a közös életterük alakítását és védelmét, így lehet jövője a „nem létező” Tisza-tavi tájnak.

A TOKAJ-HEGYALJA TÖRTÉNELMI BORVIDÉK KULTÚRTÁJ KEZELÉSI TERVE

Működőképes egészként – élő kultúrtáj megújuló rendszerének feltérképezése megmutatta hogy a nagyon komplex – sokérdekű térségben az attribútumoknak fő vonalainak megfelelő megújulási folyamat zajlik. Sok szereplő, még több érdek, nincs egy kompetens partner. A világörökségi törvény és a kapcsolódó rendeletek alapján került kidolgozásra a magyar tervezési kultúrában nem létező műfaj a KEZELÉSI TERV. A KET elhelyezése a tervezési rendszerben és a KET feladatainak vázlata.

Adalékok a tájfogalomhoz.

A tájak változásainak tényezői az új „globális” világunkban: „Dinamikus” szereplők – funkciók: emberkincs, város és közlekedés hálózat, oktatás, egészségügy, kultúra, technológiák; „Lassú” rendszerek – funkciók: ökológiai hálózat, vízhálózat, regionális közlekedési és közműrendszerek, természetvédelem, tájgazdálkodás, ökoturizmus.

Az egyensúlyos táj nemcsak működőképes egész hanem hatékony termelőerő; kulturális kincsház – örökség; maga az identitás; harmonikus milió – jól élhető közeg; fenntartható, lokális környezeti együttes. A mai kulturális közegben a tájak rendszerét a folyamatos változások miatt azonban nem elég védeni ezeket az összetett és érzékeny együtteseket feltétlenül tervezni is kell.

„Most sokak szerint ismét olyan korba értünk, melyben a táj ez a sajátos érték újra – s nemcsak jelképesen - értéket hordoz majd, - **s megkezdődik az emberi alkotásokkal kombinálódó természet szellemi újraformázása.**” Pierre Gentelle

Szünet után Árgay Zoltán: Az Európai Táj Egyezmény és a „vidéki táj” címmel tartott előadást. Az előadó bemutatta a nemzetközi tájegyezményt és Magyarország ezzel kapcsolatos szerepvállalását. A hazai stratégiai célok között a természeti erőforrások és a kulturális örökség elemeinek megőrzését, a bölcs és takarékos tájhasználatot, a valós- és vélt gazdasági érdekek tájjal való összehangolásának fontosságát, a tájidentitás növelése érdekében tett intézkedéseket említette. A konkrét eszközök közül a Magyar tájdíj, a Táj nemzetközi napja rendezvény, az egyedi tájértékek felmérése, a natúrparkok létrehozása, valamint a különböző támogatási rendszerek kerültek bemutatásra.

Kincses Krisztina – Árgay Zoltán
(Agrárminisztérium, Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztály):
Az Európai Táj Egyezmény és a „vidéki táj”

Összefoglaló:

Az **Európa Tanács** (ET) regionális nemzetközi szervezetként általánosan elfogadott szabályok és univerzális elvek meghatározásával alkot **az európai államok belső működésére vonatkozó keretrendszert**, és **segítséget nyújt** a tagállamoknak a vállalt kötelezettségek **nemzeti jogrendszerükbe ültetéséhez.**

Az ET az európai táji örökség megőrzésének céljával 2000-ben Firenzében nyitotta meg aláírásra az Európai Táj Egyezményt (Tájegyezmény). **A Tájegyezmény fókuszában az ember áll, az emberi jóllét, amelynek területi dimenziója a táj.** Hatálya az országok teljes területére kiterjed, mind a természeti, vidéki, városi és városkörnyéki térségekre, függetlenül a táj állapotától. A Tájegyezmény alapvetése, hogy a tájak védelme, kezelése és tervezése mindenkinek jogokat biztosít, de ugyanakkor kötelezettséget is jelent. A Tájegyezmény az ET által képviselt közös értékrendet közvetíti: a fenntarthatóságot, a szubszidiaritás elvét, és az érintettek bevonása által a demokratikus eszközök alkalmazását.

A Kormány a Tájegyezmény hazai megvalósításának keretében 2017-ben fogadta el a 2017–2026 közötti időszakra vonatkozó Nemzeti Tájstratégiát (Tájstratégia). A Tájstratégia a tájat a Tájegyezményben foglaltaknak megfelelően az ember által érzékelt területként értelmezi, amelynek jellege természeti tényezők és/vagy emberi tevékenységek hatása és kölcsönhatása eredményeként alakult ki és **a táj örökségi értékét a táj természeti adottságai és/vagy az emberi tevékenységek révén kialakult elemeinek jellemző összetételében** határozza meg. Az első Tájstratégia legfőbb küldetése:

1. Komplex táji látásmódot kialakítása és elfogadtatása.
2. A táj váljon az ágazati politikák megalapozó elemévé; nem csak a kiemelt értékvédelmi szempontok alapján lehatárolt területek és rendeltetés megóvása.
3. A táj állapotának és a kiváló hatások együttes kezelése, a tájhasználatból adódó felelősségvállalás szükségességének hangsúlyozása.

A Tájstratégia

(https://www.kormany.hu/download/8/ff/f0000/Nemzeti%20T%C3%A1jstrat%C3%A9gia_2017-2026.pdf#!DocumentBrowse)

Átfogó célja a táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat annak érdekében, hogy a tájat az adottságaival összhangban álló célra és módon, a fenntarthatóság mértékéig hasznosítsuk.

A Tájstratégia szerint a következő horizontális elvek érvényesítését kell biztosítani:

- A) A természeti erőforrások és a kulturális örökség általános védelme.
- B) Bölcs és takarékos területhasználat.
- C) Az éghajlatváltozás hatásainak mérséklése, alkalmazkodás.

Az átfogó célkitűzés elérése érdekében megfogalmazott három kiemelt cél, amelyekhez több mint száz intézkedés tartozik:

- I. Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása.
- II. Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás.
- III. A „tájidentitás” növelése.

Az előadás példákon keresztül igyekszik bemutatni, hogy a hazai gyakorlatban az állami természetvédelem által, illetve közreműködésével milyen módon valósul meg a Tájstratégia szellemében a vidéki táj védelme a táji-természeti (és ezzel sok esetben szoros összefüggésben) a kulturális örökség védelmén keresztül.

Az előadások sorát *Fejérdy Tamás: Tájak, világörökség* című bemutatója zárta. Előadásában hangsúlyozta, hogy a kultúrtáj, mint védettségi kategória egyesíti a helyszín kulturális és természeti jelentőségét. A világörökségi listára való bekerülés feltételei az integritás, a hitelesség és a kezelés. Felhívta a figyelmet a turizmus előnyeire és hátrányaira és hangsúlyozta a helyi közösség szerepének fontosságát a világörökségi terület értékeinek megőrzésében.

Fejérdy Tamás: Tájak, világörökség

Összefoglaló:

1992-ben a Világörökségi Egyezmény lett a kulturális tájak elismerésének és védelmének az első nemzetközi jogi eszköze. A 16. ülésén (Santa Fe, USA) a Bizottság iránymutatásokat fogadott el a világörökség listájára való felvételükről. A „kulturális táj” – kultúrtáj – kifejezés magában foglalja az emberiség és a természeti környezet közötti kölcsönhatások sokszínűségét. A kultúrtájak védelme hozzájárulhat a fenntartható földhasználat modern technikáihoz, és fenntarthatja vagy javíthatja a természeti értékeket a tájban. A földhasználat hagyományos formáinak fennmaradása támogatja a biológiai sokféleséget a világ számos régiójában. A hagyományos kulturális tájak védelme segít a biológiai sokféleség megőrzésében.

A kultúrtáj különböző változatainak sajátosságai is megjelennek, a világörökségi listán jelenleg 102 ilyen tétel szerepel. A világörökségi tapasztalatok egyfajta laboratóriumi eredményként más tájak értékeinek megőrzésében és a helyi közösségek identitását fenntartó-erősítő, az életminőséget javító törekvésekben is mintául szolgálhatnak. A nyolc hazai világörökségi helyszín közül három tartozik ebbe a kategóriába, amelyek közül a Tokaj-hegyalja történelmi borvidék kultúrtáj példája szerepel részletesebben.

A kultúrtáj helyszínek értékmegőrzésének is egyik legfontosabb eszköze a megfelelő kezelés biztosítása, amelyen belül különösen hangsúlyosan jelennek meg a turizmussal kapcsolatos kihívások és feladatok, az esetleges negatív hatások kivédésére és a helyszínek értékeinek fenntartását elősegítő pozitív hatások felerősítésére.

Ahogy a kultúrtájak évszázados formálásában és fenntartásában, úgy a jelenben és a jövőben is meghatározó a helyi közösség, közösségek szerepe.

A konferencia zárásaként Nagy Gergely köszönetet mondott az előadóknak a színvonalas előadásokért, a házigazdáknak a helyszín biztosításáért, a Nemzeti Kulturális Alapnak a világnapi ünnepség támogatásáért és az ICOMOS titkárságának a rendezvény kiváló megszervezéséért.

A tudományos konferencia után került sor a rendezvénynek otthont adó épület, az Ozorai Kastély megtekintésére, melyben a csoport vezetését *Schranz Mónika* intézményvezető vállalta magára. A kastély gazdag története a XV. századig nyúlik vissza, amikor a firenzei családból származó Filippo Scolari (Ozorai Pipo) hazánk egyik legkorábbi reneszánsz főúri rezidenciáját alakította ki ezen a helyen. Az épületet egy barokk kastéllá váló átépítés után magtárként használták. Az épület XX. század eleji története az Esterházy-családdal fonódik össze. A hetvenes években került az OMF figyelmének középpontjába, amikor Sedlmayr János tervei alapján kezdődött meg a felújítása. Az épület történeti tereinek visszaidézése a korra és Hansi bácsi építészeti kelléktárára jellemző szellemes megoldással, az egykori boltozatok vasbeton héjakkal való megidézésével készült, az egykori loggiák, elpusztult erkélyek kortárs faszerkezetű épületrészek segítségével váltak láthatóvá. Már az akkori tervekben szerepelt a külső bástyák láthatóvá tétele, ez a legutóbbi évek helyreállítása során valósult meg. Az épületben vártörténeti- és numizmatikai kiállítás, enteriőr bemutatás kapott helyet. A kiállítást a firenzei XV. századi szobrászat legkiválóbb munkáiról készült másolatok színesítik. Sajnálatos módon az egyes tárgyakhoz kapcsolódó tájékoztatás hiányos, a látogató nem igazán tudja, hogy melyik az eredeti tárgy és melyik a másolat, a tájékoztató feliratok pótlása kívánatos lenne.

A példaszerűen helyreállított, rendkívül színes, sokrétű, gazdag történettel rendelkező épület a Dél-Dunántúl egyik kiemelkedő értéke, fontos látványossága, méltó helyszíne volt a 2019. évi Műemléki Világnap ünnepi rendezvényének.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság és a TIT Bugát Pál Egyesület ebben az évben is meghirdeti a Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetemet:

Az idén 49-ik alkalommal megrendezésre kerülő Műemlékvédelmi Nyári Egyetem
Témája: LEHETŐSÉGEK ÉS MÓDSZEREK A MŰEMLÉKEKBEN REJLŐ ÉRTÉKEK
HELYREÁLLÍTÁSÁRA

Dátuma: 2019. június 27 – július 3.

Helyszíne: Hotel Nomád, H-3325 Noszvaj, Síkfőkút út 5-7

Nyelve: magyar és angol (szinkrontolmácsolás a rendezvény teljes időtartamára)

, A résztvevőknek a Magyar Építész Kamara akkreditációs bizottsága 2017-ben 9 kredit pontot ítelt a „szabadon választható” kategóriában.

Részvételi díj:

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság a részvételt jelentős kedvezménnyel megállapított díjak mellett biztosítja. Az egyéb hozzájárulásként befizetendő alábbi díjak magukban foglalják az előadásokon és a két szakmai tanulmányúton való részvétel, valamint a szállás és az ellátás (naponta háromszori étkezés) költségeit, ezen felül pártolói tagságot biztosítanak 2019. évre az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesületbe. Az összegek azonban nem tartalmazzák a nyári egyetem helyszínére történő oda- és visszautazás költségeit.

Elhelyezés - befizetendő díj: 2019. május 31-ig történő átutalással:

4 személyes faházban, vagy

2 vagy több ágyas szállodai szobákban: 65.000 Ft/ fő vagy 210 Euro/fő

2019. június 1 és 17-ig történő átutalással:

6személyes faházban, vagy

4 személyes faházban, vagy

2 vagy több ágyas szállodai szobákban: 75.000 Ft/ fő vagy 250 Euro/fő

Átutalás:

A részvételi díjat az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület
OTP Bank NyRt-nél (H-1052 Budapest, Deák Ferenc utca 7-9) vezetett
1170 5008 2009 5785 0000 0000 számú bankszámlájára kérjük átutalni

Nemzetközi utalás esetén kérjük megadni:

IBAN: HU66 1170 5008 2009 5785 0000 0000 BIC (SWIFT) kód: OTPVHUHB

Az átutalás közlemény rovatában kérjük a „nyári egyetem egyéb hozzájárulás” szöveget feltüntetni!

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság ebben az évben is pályázatot hirdet a Hallgatók Fórumán elhangzó kiselőadások tartására, melyre a nyári egyetem témájához kapcsolódó 8-10 perces kiselőadásokkal lehet pályázni. A beérkezett pályázatokat az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnöksége bírálja el és választja ki, figyelembe véve a beérkezés sorrendet is.

A 48. „Román András” Műemlékvédelmi Nyári egyetem Jelentkezési lapja és az előzetes program a következő oldalról:

<http://www.icomos.hu/index.php/hu/rendezvenyek/roman-andras-muemlekvedelmi-nyari-egyetem/ramnye>

Kérjük a megjelölt határidők figyelembevételével a hozzájárulás összegének átutalását, és a jelentkezési lap visszaküldését az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Titkárságra e-mail-ben: secretariat@icomos.hu

Visy Zsolt: A Római Birodalom limese - Dunai limes - világörökségi nevezés

Az egykori Római Birodalom a világtörténelem egyik legsikeresebb, kontinensekre kiterjedő és sok évszázadon át virágzó állama volt, határainak egységes, közös világörökséggé való nyilvánítása számos európai, közel-keleti és afrikai ország érdeke. 2005-től kezdve – magyar kezdeményezés alapján – az erre a célra létrehozott Frontiers of the Roman Empire egységes világörökségi helyszín fokozatos bővítésével indult meg ez a folyamat. A Hadrianus-fal után előbb a Felsőgermániai és raetiai limes bejegyzésére került sor 2005-ben, amit az Antoninus-fal felvétele követett 2008-ban.

Magyarországon a kétezres évek elején kezdődött meg az előkészítő munka a Pécsi Tudományegyetemen, a munka felgyorsítását két sikeres nemzetközi pályázat tette lehetővé a Régészeti Tanszék részvételével. Előbb egy Culture 2000, majd egy Central Europe program keretében sikerült kidolgozni 2005-2011 között a Ripa Pannonica világörökségi nevezés fontosabb dokumentumait. Mivel az utóbbi pályázatban a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal is részt vett, az egyes helyszínek leírása mellett lehetővé vált, hogy a kezelési szempontok mellett a helyszínek alapadatai is bekerüljenek a világörökségi nevezés anyagát adó „Kék Könyv”-be¹. 122 helyszínt választottunk ki, amelyeket a munka részletesen bemutat leírásokkal, adatokkal, rajzokkal, képekkel. A 2011 végére elkészült két kötetes anyagot Réthelyi Miklós miniszter úr mutatta be a sajtónak és a közvéleménynek.

A munka átmeneti megszakadása után 2014-ben kezdeményezte a kormányzat a folytatást. Ugyanebben az évben a Magyar Limes Szövetség összeállított egy terjedelmes anyagot, amely a kezelési előtervet és a turisztikai hatástanulmányt tartalmazta.

2003-ban megalakult a Pozsonyi Csoport (Bratislava Group) az európai országok azon római limeskutatóiból, akik célul tűzték ki a hazájuk területén húzódó római határszakasz világörökségi nevezését. 2004-ben Koblenzben találkoztunk, ahol arról született döntés, hogy összehangoljuk limespályázatainkat. Ehhez azonban meg kellett határozni pontosan, milyen nyomvonalon képzeljük el a birodalmi határt, hiszen a Római Birodalom ötszáz éven keresztül, (ha a Bizánci Birodalmat is hozzávesszük, sokkal tovább) állt fenn, és a határai hódítások, területfeladások miatt közben változtak. Hosszas vita után, teljes egyetértésben született döntés arról, hogy az lehet nevezett világörökségi helyszín a Római Birodalom határvonalaiból, amely a Kr. utáni 2. században római határ volt. Ha a császárokat vesszük, ez nagyjából a Traianustól Septimius Severus uralkodásáig tartó időszak. Ha a határ korábban és később is ugyanott haladt, természetesen ezen időszak limes-emlékei is nevezhetők.

A korábbi nevezési elvet 2012-től az UNESCO változtatta meg azzal érvelve, hogy ez így nagyon hosszadalmas folyamat, pontosan szeretnék tudni, hogy mi lesz a nevezés tárgya, helyszíne. Készítsenek a nevező országok egy olyan tanulmányt, amelyikben az egész limest bemutatják, és minden egyes helyszínek meghatározzák a kiemelkedő világörökségi értékét. A nevezési stratégiában dolgozzuk ki azt is, hogy milyen nagyobb szakaszokban és milyen időben történik meg mindez. Látni akarják a folyamat végét, ne legyen az, hogy száz év múlva is még a „hízik” a limes világörökségi helyszín.

2016 tavaszán az önálló magyar pályázat már olyan készültségi szinten állt, hogy 2017 januárjában benyújthattuk volna, így viszont sok dolgot újra el kellett végeznünk. 2016-ban szinte havonta találkoztak az érintett tíz európai ország szakemberei és örökségvédelemmel hivatalosan foglalkozó szervezeteinek képviselői, hogy egyeztessenek a közös pályázat lehetőségeiről, mikéntjéről. Ezt a közös munkát az is inspirálta, hogy közben elkészült a Selyem út világörökségi tematikus tanulmánya, amely a limeshez hasonlóan több ország „sorozat helyszíne” volt. Az UNESCO szakmai szervezete példaértékűnek nevezte ezt a tematikus tanulmányt.

A közös nevezéshez az UNESCO által megkövetelt közös tanulmányt kellett először kidolgozni. A munka eredményeként egy fontos és alapvető mű született, amely tartalmazza a Római Birodalom

¹ Frontiers of the Roman Empire. Ripa Pannonica in Hungary (RPH). Nomination Statement I-II. Budapest 2011.

teljes, mintegy 6500 kilométer hosszú határának a komplex bemutatását, nevezési tervét és a kiemelkedő egyetemes értékeit felsorakoztató fejezeteket. Ezt az anyagot 2017 márciusában nyújtotta be a római limes világörökségi nevezésében érdekelt tíz európai ország az UNESCO Világörökségi Bizottságának, amely azt júliusi értékelésében kiválóan minősítette. Ezzel nyílt meg a lehetséges annak, hogy 2018 januárjában bármilyen nevezést be lehessen adni.

A nevezés mikéntjére és területére vonatkozóan az ICOMOS képviselője 2017 elején azt hangoztatta, hogy az országonkénti nevezés nem jó, mert szakmailag nem lehet értelmezni, ha a jelenlegi határokat vesszük alapul. Az lenne a legideálisabb, ha az európai limest egyszerre neveznénk. Ezzel viszont nem értett egyet az a négy ország, Magyarország, Szlovákia, Ausztria és Bajorország, amelyek gyakorlatilag már elkészült a nevezésével, míg a többiekre éveket kellene várni. Érvelésünkben kiemeltük, hogy egy esetleges több éves halasztás saját pályázati anyagunk ismételt, immár sokadik aktualizálását is megkövetelné, ami hatalmas adminisztrációs terhet is jelentene a szakmai munka mellett (a települések rendezési tervei, a római emlékeket magukban foglaló telkek tulajdonosai sűrűn változnak). Ezért egy olyan kompromisszumos megoldás született, hogy a Dunai Limes világörökségi helyszín felső szakaszát adó Magyarország, Szlovákia, Ausztria és Németország már 2018 januárjában beadja nevezését, melyről az UNESCO Világörökségi Bizottsága várhatóan 2019 nyarán hoz döntést. Kedvező elbírálás esetén a helyszínhez egy későbbi fázisban csatlakozhat Horvátország, Szerbia, Románia és Bulgária.

Egy olyan világörökségi helyszín, amelynek akár több ezer eleme is van, könnyen a veszélyeztetett listán találhatja magát, ha akár csak egyetlen eleme is bajba kerül. Ezért taktikusabb mégis szakaszolni a limest. Az új rendszer szerint már nem lesz egyetlen helyszín a Római Birodalom limese, hanem a Frontiers of the Roman Empire klaszter több önálló világörökségi helyszínből álló csoportja mint nemzetközi sorozathelyszín. A 2017 elején Budapesten tartott konferencián fogadtuk el, hogy végeredményben 4 önálló limesvilágörökségi helyszín lesz Európában:

1. A Frontiers of the Roman Empire a már régebben felvett három helyszínnel
2. A Danube Limes, 2400 km hosszúságban, két részletben összesen nyolc ország által nevezve
3. Rajnai Limes, Koblenztől a tengerig, német-holland közös nevezéssel
4. Dacia limes, önálló román nevezésben.

Olyan feltételeknek is meg kell felelni, amelynek korábban nem voltak. Minden helyszínt részletesen szükséges ismertetni legalább 30 szempont szerint. Részben ezért is kellett csökkenteni a magyarországi helyszínek számát majdnem a felére. A 65 magyar helyszín így is 98 részhelyszínt tartalmaz, amelyeket szintén külön-külön kell értékelni a megadott szempontok (helye, tulajdonosa, jellege, értéke, veszélyeztetettsége stb.) szerint. Ennyi is bőségesen reprezentálja a magyarországi limest, beleértve minden olyan objektumot, ami fontos: legio tábor, segédcsapat tábor, őrtorony, limes út, egyéb erőd, úttámas, illetve néhány olyan település (katonai *vicus* és város), amelyek a limes általában 5-10 km-es sávjában helyezkedik el.

A négy ország közös nevezése földrajzilag a bajorországi Badd Göggingtől a magyarországi Kölkedig terjed mintegy 1000 km hosszán. Magyarországon a szakmai, műemléki szempontok alapján, valamint az önkormányzatokkal és a nemzetközi partnerekkel való egyeztetések során kerültek be helyszínek és részhelyszínek. A részhelyszínek lehetnek egy adott területen belül nevezett hasonló elemek, például a Komárom/Brigetio körüli menettáborok, egy helyszín különböző elemei, pl. Intercisa vagy Aquincum különböző részhelyszínei, vagy őrtornyok és limes-út egysége, vagy a limes-út moderm elemektől elválasztott különböző részei, pl. az Ördögvetetés autópálya által megszakított szakaszai.

A nemzetközi nevezés több mint 2000 oldalas anyagát 2017 őszén elküldtük formai ellenőrzésre Párizsba az UNESCO szakbizottságának. A válaszban kapott utasításoknak megfelelően pótolva a formai hiányosságokat 2018-ban nyújtotta be Magyarország a négy ország nevében a nevezési dokumentációt². A nevezés értékelése és elbírálása több lépcsőben történt meg 2018 folyamán Párizsban és a négy ország nevezett helyszínein, és az értékelés írásos eredményét a kiegészítő kérésekkel és javaslatokkal 2018 decemberében kapták meg a társult országok. Ezek egyike sem tartalmazott elmarasztaló megállapítást vagy bírálatot, csupán az egyes helyszínek világörökségi értékeinek magasabb szintű érvényre juttatását szolgálták. Éppen ezért a tagországok el tudták

² Frontiers of the Roman Empire – The Danube Limes. World Heritage Nomination Austria, Germany, Hungary, Slovakia. I-III. Budapest 2018.

fogadni a javaslatokat, és 2019 február végéig megküldték válaszukat az Világörökségi Központnak. Mindezek alapján 2019 nyarán születik meg a döntés a pályázatról az UNESCO Világörökségi Bizottság Bakuban megrendezésre kerülő 43. ülésén.

A világörökségi nevezés nem öncél, hanem az, hogy rangjának és jelentőségének megfelelően ráirányítsuk a figyelmet ennek a világörökségi jelentőségű határvédelmi láncolatnak a hazai nevezetes állomásaira, bemutassuk a római limes jellegzetes létesítményeit, esetenként konzervált maradványait, az onnan származó gazdag és látványos leleteket, hogy ezáltal hazánk területének 2000 évre visszanyúló történetét feleleveníthessük. A Duna mentén gyöngyfűzér-szerűen sorakozó helyszínek az oktatásban és a művelődésben az eddigénél sokkal nagyobb szerepet fognak játszani, lehetővé téve a limes-menti vándorlást is. Az is a célunk, hogy élvezhető turisztikai élményt nyújtó helyszíneink legyenek, ahová sokan és rendszeresen fognak majd ellátogatni. A Magyar Limes Szövetség vizsgálatai és tanulmányai szerint minden remény megvan arra, hogy a Római limes ne csak felkerüljön hazánk turisztikai térképére, hanem kiemelkedő turisztikai vonzerőt jelentve az egyik fontos turisztikai helyszín is legyen. Ebből a szempontból igen fontos, hogy a Duna teljes magyarországi szakaszára kiterjedő világörökségi helyszín olyan területeket is bevon a turisztikai desztinációk sorába, amelyek eddig egyáltalán nem vagy csak igen szerény mértékben számíthattak hazai és külföldi érdeklődőkre.

A világörökségi helyszínekkel szemben támasztott követelmények között nem szerepel az, hogy a helyszínek mindenképpen láthatónak kell lennie. Elegendő, de természetesen igen nehezen teljesíthető feltétel viszont a helyszín pontos meghatározása és leírása, hitelességének és épségének (autenticitás, integritás) bizonyítása, az általános egyetemes érték (overall universal value) meglétének igazolása. Az e feltételeknek való megfelelést a kutatások révén hitelt érdemlően lehet és kell bizonyítani, de sem feltárások, sem műemléki állagmegóvások, konzerválási munkálatok nem szerepelnek a kötelezően teljesítendő feltételek között. Éppen ellenkezőleg! A világörökségi helyszínek éppen érintetlenségükkel érdemlik ki címüket, a túlzott feltárásokkal járó bolygatások pedig ezt az állapotot sértik. Ennek következtében a meglévő állapot tekinthető ideálisnak, amin a további kutatások nem ronthatnak, csak javíthatnak. Ezeket tehát igen körültekintően, és a világörökségi szempontoknak mindenben megfelelően lehet csak végezni.

A római kori erődök, épületek csak ritkán maradtak meg álló, látható romokként napjainkig, mert az elmúlt évszázadok természetes romlása és a kőbányászás a legtöbbet eltüntette. A régészeti kutatások során megismert, feltárt épületek leginkább csak alapjaikban maradtak meg, műemléki helyreállítás során pedig csupán ezek megerősítését, részleges visszafalazását végzik el a szakemberek. Ennek nem a pénzhiány vagy az akarat hiánya a magyarázata, hanem az, hogy az egyes épületek pontos ismerete híján az egyetemesen elfogadott műemléki szabályok (Velencei Karta, 1957) csak addig a magasságig, szintig engedik meg a rekonstrukciót, ameddig még biztos, bizonyítható adatokkal rendelkezünk.

A „térdfig érő romok” értelmezése, sokszor az állagmegóvása is igen nehéz. Sokan még megfelelő elvi rekonstrukciós rajzok alapján is nehezen tudják elképzelni a hajdani épületeket, a bennük folyó életet. A valós rekonstrukció viszont biztos, hogy nem egyezne meg az eredetivel, mert nem tudjuk, hogy pontosan milyen volt. Valamilyen szinten biztos hamisítás lenne. Ha pedig mégis felépítenénk, le kellene mondani arról, hogy világörökségi nevezésben részesítsük ezeket a helyszíneket, mert modern rekonstrukciók nem nevezhetők. A világörökség szempontjából nem az a kritérium, hogy látható, bejárható legyen az emlék, hanem az, hogy léte hitelt érdemlően bizonyított legyen.

Ezzel azonban még nem elégtettük ki a közönség igényeit. A láthatóság és a látogathatóság növelése érdekében már most is folyik munka. Ennek során minden helyszín kap egy nagyméretű, időjárásnak és rongálásnak ellenálló információs táblát. Ezen szerepelni fog magyarul és angolul a helyszín rövid leírása, térkép, alaprajz és több olyan magyarázó ábra (pl. ásatási kép, rekonstrukciós rajz, leletek), amelyek azt hivatottak érzékeltetni, hogy az ott található római emlék eredetileg milyen lehetett. Az önkormányzatokkal összefogva ezeknek a tábláknak a megközelíthetősége és környezete is rendezésre kerül.

Az információs táblák elhelyezése a tájékoztatásnak csak az egyik eszköze. Mivel az objektumok nagy része alig vagy egyáltalán nem látható, pl. a limes út is csak a levegőből érzékelhető, más módszert és eszközt is be kell vetni. Ezt szántóföldön úgy fogjuk megoldani, hogy az egykori limes út mellé 150-

200 méterenként fát ültetünk, amiből 10-15 akár egy több kilométeres szakaszon is már kirajzolja a limes út vonalát. Szerencsére az önkormányzatok és a telektulajdonosok többsége támogatja elképzelésünket az érintett helyeken. Ugyanez vonatkozik azokra a tornyokra, erődökre is, ahol esetenként még ásatás sem volt. A légirégészeti és geofizikai módszerekkel meghatározott erődök védőfalait, bástyáit, épületeit, belső útjait több esetben kertészeti módszerekkel fogjuk kirajzolni.

Szerencsére vannak olyan EU-s pályázatok, amelyek a római limes világörökség helyszíneire is forrást biztosítanak. A GINOP (Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program) az egész országra vonatkozik, a VEKOP (Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program) az ország középső részén végrehajtott fejlesztésekre. A hosszas egyeztetési folyamat végére négy olyan helyszín maradt, ahol a GINOP 1,5 milliárdos keretét lehet használni. Ezeknek az összegeknek 90 %-át fejlesztésre, 10 %-át bonyolításra és olyan elektronikus és internetes programok készítésére fordítjuk, amelyek az információadást is szolgálják. A multimédiás elemekkel is rendelkező internetes vezetők akár 6 nyelven is elkészülnek a limes összes nevezett helyszínéhez. A végleges tartalmak kiegészítik az információ táblák anyagát, és lehívhatók lesznek interneten, okostelefonon és QR kóddal. Azon a négy helyszínen pedig, ahol tényleges fejlesztés valósul meg, komolyabb dolgok születnek meg. A konzorcium vezetője a Várgondnokságon belül életre hívott Limes Világörökségi Gondnokság, a Magyar Turisztikai Ügynökség pedig kötelező pályázati partner. Ők felügyelik azt is, hogy a fejlesztés során a turisztikai szempontok maradéktalanul érvényesüljenek: a fejlesztés látogatócentrikus legyen, épüljön látogatóközpont, amelynek a szolgáltatásai és programjai élvezhetőek, és mindenki (fiatal, idős, diák, akadályozott stb.) által egyaránt elérhetőek, használhatóak legyenek.

A sikeresen lezárult GINOP pályázatból Dunaújvárosban kőtárként is szolgáló látogatóközpont épül, valamint megtörténik a castellum műemléki-kertészeti rendezése és rendezvénytérként is működő régészeti parkká való fejlesztése. Komáromban a legio tábor területén régészeti park, mobil védőépület készül, ahol a régészek munkája közelről követhető lesz. Ugyanitt antik tematikájú játszótér, kerékpáros pont, családi piknik park is kialakításra kerül. Nyergesújfaluban a Sánchegy nyugati tövében épül látogatóközpont, a római erőd egyik tornyának megtörténik a műemléki konzerválása és bemutatása, egy másik tornya helyén pedig egy olyan toronyrekonstrukció készül, ami anyagában nem, de formájában visszaidézi azt. A negyedik helyszín Kölked (Altinum), ahol az önkormányzat által megváltott erőd kertészeti bemutatása mellett az egyik saroktorony kubatúra-rekonstrukciója épül meg, a látogatók kényelmét és kiszolgálását pedig egy kisméretű látogatóközpont elégíti ki.

A VEKOP pályázat 2019-ben záruló pályázata három helyszín fejlesztését teszi lehetővé. A megpályázható egy milliárdos összeg egyéb forrásokból talán még meg is duplázható. Ezeket a pályázatokat a Magyar Nemzeti Múzeum és a Budapest Történelmi Múzeum adta be, kötelező partner a Világörökségi Gondnokság, a Magyar Turisztikai Ügynökség és a miniszteri biztos. A program keretében többek között Budapest több helyszíne, Verőce, Nagytétény félig feltárt tábora részeseül turisztikai fejlesztésben, műemléki bemutatásban. Tárgyalások folynak további támogatásokra Visegrád, Szentendre, Budapest, Százhalombatta limes-helyszíneinek fejlesztésére is, amelyek ha sikerrel járnak, megduplázhatják és 5 milliárd forintot emelhetik a fenti összeget.

A GINOP és VEKOP uniós turisztikai pályázatok, ahol öt éven keresztül igazolni kell a látogatók számának növekedését. Ez egyben azt is jelenti, hogy ezekben a látogatóközpontokban aktív munkát kell végezni, programokat, rendezvényeket kell szervezni, látványásatásokat kell folytatni. Nem elég tehát a fizikai teret megteremteni, hanem olyan programokat is fel kell vállalni, amelyek fesztiváljelleggel alkalmanként akár több ezer embert is képesek megmozgatni. Fontos az is, hogy az egyes helyszínek összefogjanak, közös rendezvényeket is szervezzenek. A limes turisztikai térségeinek tervezésekor ezért is volt fontos szempont, hogy egymást kiegészítő kínálatot nyújtsanak.

A Római Birodalom mintegy 1000 kilométeres határszakaszának nevezése remélhetőleg Magyarország kilencedik világörökségi helyszínét eredményezi. Jelentősége kiemelkedő, hiszen nem egyetlen, hanem 65, a Duna 410 km-es magyar szakasza mentén egyenletesen elhelyezkedő település római emléktárhelyét helyezi reflektorfénybe, ami egyrészt nagy felelősség és számos kötelezettséggel járó feladat, de egyben óriási lehetőség is ezen településeknek a Duna-menti turizmus hazai és nemzetközi vérkeringésébe való bekapcsolására.

**Komárom, Brigetio-V menettábor- O. Braasch,
Pécsi Légirégészeti Téka**

**Bölcske-Ann-7 őrtorony, O. Braasch,
Pécsi Légirégészeti Téka**

**20160810_132448 Tokod, késő római raktárbázis -
Zs. Visy**

**20160810_100509_Visegrád, Solva-24. őrtorony –
Zs. Visy**

**20160811_100101 Verőce, Solva-38 késő római
hídőállás - Zs. Visy**

**20160919_150553_Leányfalu, Cirpi-2 őrtorony –
Zs. Visy**

20160811_144733 Szigetmonostor, Ulcisia-8 késő római hídfőállás

Budapest_Aquincum_municipium - Zs. Visy, Pécsi Légirégészeti Téka

Budapest_Aquincum legio tabor déli kapuja – Zs. Visy, Pécsi Légirégészeti Téka

Budapest_Aquincum_amphitheatrum – Zs. Visy, Pécsi Légirégészeti Téka

Budapest_Contra Aquincum ellenerőd – Zs. Visy, Pécsi Légirégészeti Téka

20160818_181400_Dunafalva Contra Florentiam, Lugio-1 késő római hídfőállás- Zs. Visy

**Paks_ Lussonium erőd - O. Braasch, Pécsi
Légirégészeti Téka**

**Tokod, késő római raktárbázis - O. Braasch, Pécsi
Légirégészeti Téka**

**ICOMOS Híradó,
a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei
Szerkesztőség: H-1113 Budapest, Daróczi út 1-3
Telefon: +36/1/2254966
E-mail: secretariat@icomos.hu
Honlap: www.icomos.hu
Kiadja az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága
Felelős kiadó: Dr. Nagy Gergely
Szerkesztő: Keller Annamária
HU ISSN 2062-4964 (Nyomatott)
HU ISSN 2062-4972 (Online)**

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság egyéni és jogi tagságával járó előnyök:
- informáltság a műemlékvédelem hazai és nemzetközi híreiről, eseményeiről, pályázatairól, ösztöndíjairól, stb.
- az ICOMOS elektronikus körlevelek, az ICOMOS honlap (www.icomos.hu), az ICOMOS Híradó és az ICOMOS News/Nouvelles ICOMOS révén
- ingyenes belépésre jogosító tagsági kártya a világ számos múzeumába, műemlékébe, romterületére
- az UNESCO/ICOMOS Dokumentációs Központjának szabad használata